

Kansallinen viljastrategia 2006–2015

Kansallinen viljastrategia 2006–2015

Julkaisun nimi:
Kansallinen viljastrategia 2006–2015

Julkaisija:
Maa- ja metsätalousministeriö

Kuva:
Suomen Viljava, Leipätiedotus, Csaba Jansik

ISBN 952-453-288-3
ISSN 1238-2531

Graafinen suunnittelu:
Z Design Oy

Taitto:
Vammalan Kirjapaino Oy

Kirjapaino:
Vammalan Kirjapaino Oy, 2006

Sisällysluettelo

Esipuhe	5
1 Johdanto	6
2 Viljasektorin toimintaympäristön muutokset	7
2.1 Maailmanmarkkinat	7
2.2 WTO	7
2.3 EU:n viljapolitiikka	8
2.4 Lähialueiden viljasektori	8
2.5 Kansallinen politiikka	8
3 Suomen viljaketju – kulutuksesta viljakauppaan	9
3.1 Kulutus	9
3.2 Vähittäiskauppa	11
3.3 Teollisuustoimialojen katsaus	11
3.3.1 Leipomo-mylly	11
3.3.2 Liha-rehu	11
3.3.3 Kananmuna-rehu	12
3.3.4 Meijeri-rehu	12
3.3.5 Panimo-mallas	12
3.3.6 Alkoholi-etanoli-tärkkelys	12
3.3.7 Kasviöljy-valkuaisrehut	13
3.4 Viljan markkinointi	13
3.4.1 Viljakaupan rooli	13
3.4.2 Menekinedistäminen, tuotteistaminen	13
3.4.3 Tutkimustoiminta	14
4 Viljataseet – käyttötarpeet ja tarjonta 1995–2015	15
4.1 Perusskenaario	15
4.1.1 Vehnä	16
4.1.2 Ohra	16
4.1.3 Kaura	16
4.1.4 Ruis	16
4.1.5 Öljykasvit	17
4.2 Bioenergiaskenaario	17
4.2.1 Ohra	17
4.2.2 Öljykasvit	18
5 Suomen viljaketju – viljantuotannosta panoksiin	19
5.1 Viljantuotanto	19
5.1.1 Viljantuotannon kannattavuus	19
5.1.2 Luomutuotanto	20
5.2 Tuotantopanokset	20
6 Kansainvälinen vertailu	22
7 Suomalaisen viljaketjun SWOT analyysi	23
8 Johtopäätökset	24
8.1 Kuluttajien tarpeiden tyydyttäminen kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla	24
8.2 Laatu- ja ympäristökehittäminen innovatiivisen tuotteistamisen ja markkinoinnin avulla	24
8.3 Yhtenäinen ja tehokas viljaketju, jonka kaikki osat toimivat kannattavasti ja markkinalähtöisesti hyvässä vuorovaikutuksessa keskenään	26
8.3.1 Viljaa käyttävän teollisuuden tulee olla kilpailukykyistä	26
8.3.2 Viljan kauppataitojen kehittämisellä luodaan lisäarvoa viljaketjuun	27
8.3.3 Viljanviljelyn tulee olla kannattavaa viljelijöille	28
8.4 Maatalouspolitiikan ja toimintaympäristön muutosten ennakoiminen	29
8.5 Viljan monipuolisten käyttömahdollisuuksien hyödyntäminen	30
Kirjallisuusluettelo	32
Liitteet	33
Tiivistelmä	44

Esipuhe

Sopeutuminen Euroopan Unionin laajenemisen sekä maatalouspolitiikan ja viljamarkkinoiden muutoksiin korostavat kansallisen strategian tarvetta ja merkitystä. Itämeren alue, johon Venäjäkin lukeutuu, on monille vilja-alan toimijoille nykyään kotimarkkina- aluetta: Siellä menestyminen edellyttää kaikilta viljaketjun toimijoilta vahvaa strategista näkemystä ja asennetta.

Viljastrategiatyötä on tehty maa- ja metsätalousministeriössä useiden vuosien ajan. Edellinen strategiaohjelma päättyi vuonna 2005. Esillä oleva viljastrategia on tehty vuosille 2006–2015. Strategia on laadittu ministeriön ja Vilja-alan yhteistyöryhmän toimesta ja se kytkeytyy läheisesti myös kansalliseen laatustrategiatyöhön.

Kansallista viljastrategiaa valmisteltiin erillisessä työryhmässä, johon oli kutsuttu viljaketjun keskeisiä toimijoita. Lausuntoja ja arvokkaita kommentteja on saatu monilta maa- ja metsätalousministeriön ja muiden tahojen asiantuntijoilta. Ne on kaikki pyritty ottamaan huomioon tässä raportissa. Strategiaa valmisteltiin myös erillisessä pienryhmässä, johon osallistuivat vilja-asiamies Minna Oravuo Maataloustuottajien keskusliitosta, johtaja Pasi Lähdetie Elintarviketeollisuusliitosta sekä ylitarkastajat Birgitta Vainio-Matila ja Jukka Virolainen maa- ja metsätalousministeriön markkinapolitiikkayksiköstä. Laajempaan strategiaryhmään kuuluivat edellä mainittujen lisäksi maanviljelijä Timo Jaakkola, joka edusti viljan tuottajia, tutkimus- ja kehityspäällikkö Raimo Kauppila ja viestintäpäällikkö Seija Luomanperä Kemira GrowHow:sta, professorit Jyrki Niemi ja Pirjo Peltonen-Sainio Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksesta, tuoteryhmäpäällikkö Sari Peltonen Pro Agria maaseutukeskusten liitosta, johtaja Mika Väyrynen Leipuriliitosta, toiminnanjohtaja Ulla Rauramo Leipätiedotuksesta, johtaja Pauli Rätty Avena Nordic Grainista, johtaja Jussi Pietilä Yrittäjien maataloudesta, tutkija Anneli Partala TIKE:stä sekä maatalousneuvos Kirsi Heinonen, koordinaattori Päivi Tähtinen ja suunnittelija Merja Virta maa- ja metsätalousministeriöstä. Molempien edellä mainittujen työryhmien puheenjohtajana on toiminut kaupallinen neuvos Seppo Koivula maa- ja metsätalousministeriöstä.

Strategian laatimiseen kiinnitettiin vanhempi tutkija Csaba Jansik Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksesta. Hän on professori Niemen ohjauksessa pitkälti vastannut raportin käytännön valmistelusta, sisällöstä ja kirjoittamisesta. Strategian laatimiseen on saatu arvokasta asiantuntija-apua myös professori Arto Lahdelta Helsingin kauppakorkeakoulusta.

Kansalliseen viljastrategiaan liitetään myöhemmin erillisenä osana vielä kolmea Baltian maata ja muita Itämeren alueen maita koskeva strateginen arviointi. Strategian seurannasta ja toteutuksesta vastaa Vilja-alan yhteistyöryhmä.

Kiitän lämpimästi kaikkia strategian laatimiseen osallistuneita henkilöitä ja toivon, että myös strategian toteutus sujuu yhtä rakentavassa hengessä kuin sen laatiminen.

Helsingissä 17.8.2006

Ilkka Ruska
ylijohtaja

1 Johdanto

Suomen viljasektorin toimintaympäristö on ollut viime vuosina murrosvaiheessa, ja merkittäviä muutoksia on odotettavissa myös seuraavien kymmenen vuoden aikana. EU:n ja kansallisen politiikan sekä kansainvälisen kauppajärjestelmän muuttuessa markkinat ja kuluttajien päätökset määräävät viljasektorin menestyksen. Lähialueiden markkinamuutokset sekä viljan bioenergiakäyttö luovat sektorille sekä haasteita että mahdollisuuksia.

Vuosille 2000–2005 laadittu viljastrategiaohjelma sisälsi kotimaista viljaketjua koskevan tavoiteohjelman ja useita tuotekohdaisia ohjelmia. Vuonna 1999 julkaistussa strategiaohjelmassa todettiin, että maatalouden toimintaympäristön muuttuessa elintarvikesektorin toimijoiden riippuvuus toisistaan korostuu. Siinä todettiin myös, että viljasektorilla on tahtoa ja kiinnostusta alan kehittämiseen. Tämä yhteinen tahto toteutui käytännössä Vilja-ala yhteistyöryhmän (VYR) perustamisena vuonna 2003.

VYR:in tähänastinen toiminta on keskittynyt viljasadon määrän ja laadun seurantaan, tutkimuksen koordinointiin, menekin-edistämistoimenpiteisiin ja erilaisiin kansainvälisiin selvityksiin. VYR:in toimesta on myös laadittu tämä strategia, jonka tarvetta on korostettu MMM:n 2006 huhtikuussa teettämässä VYR:n arvioinnissa. Viljastrategian laatiminen sisältyy myös MMM:n tulostavoitteisiin vuonna 2006. Strategiaohjelma pohjautuu viiteen osa-alueeseen, joita voidaan pitää välttämättöminä ketjun hyvän tuloksen ja toiminnan kannalta. Niistä on johdettu konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet. VYR:in tulevan toiminnan painopisteet ovat strategian ja viljaketjun seuranta, markkinointi ja tiedottaminen sekä viljaketjun kehittäminen.

Euroopan Unionin maatalouspolitiikka kehittyy koko ajan markkinalähtöisempään suuntaan. Suomalaisen kuluttajan luottamus kotimaisen elintarvikeketjun toimintaan ja kotimaisten

elintarvikkeiden laatuun on kansallisen viljastrategian peruslähtökohta. Tämä luottamus on säilytettävä ja sitä on vahvistettava. Sen varaan voidaan rakentaa uusia avauksia myös viennimarkkinoilla. Suomalaisen viljaketjun menestyminen edellyttää tuotannon erilaistamista ja lisäarvon tuottamista viljan jalostusketjuun markkinalähtöisesti.

Suomessa tarvitaan viljaketjun tiivistä yhteistyötä ja käytettävissä olevien taloudellisten ja henkisten voimavarojen yhdistämistä tehokkaalla tavalla. Yksityisten ja julkisten resurssien tehokas yhdistäminen esimerkiksi lajikejalostuksessa, viljaan liittyvässä tutkimuksessa ja markkinoinnissa on ratkaisevan tärkeää elintarvikeketjumme tulevaisuudelle. Sitralta, Tekesiltä, Finproilta ja Finfoodilta odotetaan tuloksellista toimintaa näillä alueilla.

Nykyisessä maatalouden tukijärjestelmässä on aiempaa vähemmän kannustimia tuottaa suuria määriä korkealaatuisia tuotteita. Suomen elintarvikeketju, joka työllistää 300 000 ihmistä on ratkaisevan tärkeä maaseudun elossa pysymiselle. Se voi kuitenkin toimia kannattavasti vain laadukkaan ja kilpailukykyisen kotimaisen raaka-aineen varassa.

Kansallisen viljastrategian tavoitteiden toteuttamista tullaan jatkuvasti seuraamaan osana VYR:in toimintaa. Tunnuslukuja ja vilja-alan kehitystä arvioidaan kerran vuodessa laadittavassa toimialaraportissa. Strategiassa on käytössä kaksi ryhmää indikaattoreita. Ensimmäinen ryhmä ulottuu läpi koko ketjun ja mittaa ketjun toiminnan laajuutta ja viljan käyttöä. Siihen sisältyy mm. viljatase. Kysynnän jakautumista seurataan jalostusketjussa lopulliseen kulutukseen saakka. Kysyntä määrittelee kotimaisen tuotannon tarpeen ja viljelypinta-alan. Toinen indikaattori-ryhmä liittyy toimialakehityksen arviointiin ja tulevan kehityksen ennustamiseen. Lähtökohtana ovat viljankäytön indikaattorit, jotka luovat pohjaa teollisuustoimialojen arvointidikaattoreiden laskemiseen. Toimialakohtaiset indikaattorit mittaavat toimialojen suuruutta, tehokkuutta, raaka-aineen käyttöä ja ulkomaankauppaa.

2 Viljasektorin toimintaympäristön muutokset

Suomen viljasektorin strategian kannalta on tärkeää analysoida sen toimintaan vaikuttavia tekijöitä. Toimintaympäristön elementit muuttuvat nopeasti, ja niiden ennakointi on Suomen vilja-alalle keskeinen asia.

2.1 Maailmanmarkkinat

Maailmanmarkkinoilla seurataan neljän kotimaisen viljalajin eli vehnän, ohran, kauran ja rukiin sekä öljykasvien eli rypsin ja rapsin lisäksi sellaisten tuotteiden hintoja, joita Suomessa ei viljellä. Tällaisia ovat riisi, durumvehnä ja maissi sekä öljykasvien tapauksessa auringonkukka ja soija. Viljan kulutuksen vaihtoehtona voi pitää myös perunaa. Hintakehitykseen vaikuttavat keskeisesti viljojen satonäkymät eri puolilla maailmaa ja varastomäärien muutokset satovuosien välillä. Lisäksi on seurattava energiahintoja, joilla on suora vaikutus bioenergian tuotannon laajentamiseen ja bioenergian kannattavuuteen. Energian kohoavat hinnat vaikuttavat lisäksi viljojen kuivaus- ja rahtikustannuksiin ja kansainväliseen kauppaan.

Kasvinviljelytuotteiden maailmanmarkkinoilla on kasvavia paineita uudistaa teollisuusmaiden maatalouspolitiikkaa ja parantaa maatalouden tuottavuutta. Se vaikuttaa maatalouden tukipolitiikkaan ja markkinoiden toimintaan myös Suomessa. Lisäpaineita synnyttävät maatalouskaupan rakenteen muutos ja kehitysmaiden nopea kasvu maailmankaupassa.

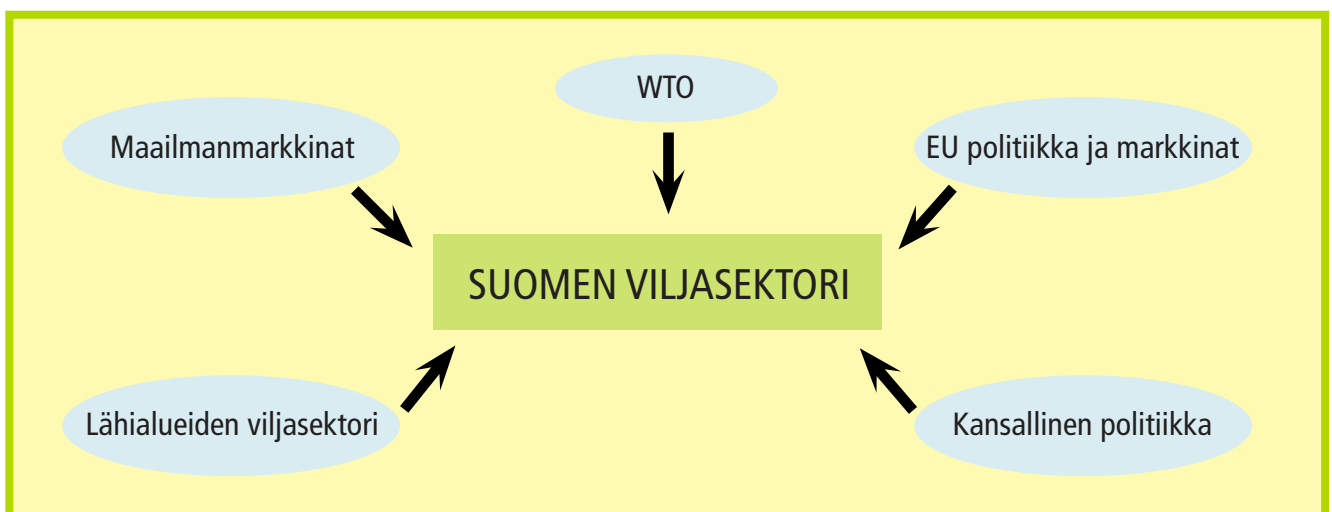
Öljykasvien markkinanäkymät ovat vahvat. Tuotteiden kysynnän odotetaan vahvistuvan jatkossa sekä kehittyneissä että kehittyvissä talouksissa. Tuotanto kasvaa sekä tuottavuuden nousun että kasvavan viljelyalan johdosta. Hintatason arvioidaan nousevan yleisen inflaation mukaisesti. Erityisesti soijatuotteiden maailmankaupan odotetaan kasvavan nopeasti tulevaisuudessa.

Muuntogeenisten lajikkeiden viljelyn odotetaan lisääntyvän maailmanmarkkinoilla etenkin kehittyvien maiden nopeasti lisääntyvän käytön seurauksena. Riskinä EU:n piirissä on se, että asiasta tulee liiaksi poliittinen kysymys eikä sitä ratkaista objektiivisin perustein kuten suurissa viljantuottajamaissa on tapahtunut.

2.2 WTO

Kansainväliset kauppasopimukset vaikuttavat voimakkaasti EU:n (ja siten myös Suomen) maa- ja elintarviketalouteen. Dohan neuvottelukierroksella WTO:n 149 jäsenmaata yrittävät sopia toimista maailmankaupan vapauttamiseksi. Kierros on määrä saattaa loppuun vuoden 2006 aikana. Merkittävin tulos on ollut joulukuussa 2005 tehty päätös maatalouden vientitukien poistamisesta vuoteen 2013 mennessä. Myös maatalousneuvotteluiden kolmannesta osasta eli kansallisten tukien alentamisesta neuvotellaan.

EU:ssa vientituista luopuminen merkitsisi viennin vähentymistä ja viljantuotannon tasapainottamista, ja mahdollisesti myös interventiojärjestelmän muuttamista. Vientitukien avulla tuotannon nykytason ylläpitäminen on ollut kannattavaa, mutta tukien poistuksessa EU:n ylituotantoa ryhdyttäisiin kauppaamaan entistä enemmän unionin sisällä. Siksi olisi tarpeen luoda aktiivisen energiapolitiikan avulla pelloille vaihtoehtoja ja nykyhinnoin ilmeisen kannattavaa energiatuotantokäyttöä.

Kuva 1. Kansallisen viljastrategian toimintaympäristö

Vientituen käyttötarve riippuu EU:n markkinatilanteen lisäksi maailmanmarkkinoiden ja valuuttakurssien kehityksestä. Jos maatalous- ja elintarvikemarkkinoiden kysyntä on suotuisaa ja euron kurssi heikko suhteessa dollariin, maataloustuotteiden vienti EU:sta on mahdollista joko ilman tukea tai ainakin hyvin alhaisen vientituen turvin. Hintavaihtelut ovat kansainvälisillä maataloustuotemarkkinoilla monesti varsin suuria. Euron vahvistuminen dollariin nähden on vaikeuttanut EU:n vientimahdollisuuksia.

2.3 EU:n viljapolitiikka

Kesäkuussa 2003 sovitun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistuksen vaikutuksesta pääosa EU:n kokonaan rahoittamista peltokasvi- ja kotieläintuista (CAP-tuet) irrotettiin tuotannosta ja jäsenmaiin perustettiin uusi tuotantoon sitomaton tilatukijärjestelmä. Suomessa tilatuki otettiin käyttöön vuonna 2006.

Tuen irrottaminen tuotannosta parantaa sellaisten viljelykasvien ja pellonkäyttömuotojen suhteellista kannattavuutta, joiden CAP-tuki on ollut viljojen tukea alhaisempi (säilörehunurmi ja kesanto) tai jotka eivät ole aikaisemmin saaneet CAP –tukea lainkaan (muu nurmiala ja muut kasvit). Vilja-alan korvautuminen useampivuotisella viherkesannolla tai nurmipeitteisellä viljelemättömällä alalla helpottaa viljamarkkinoiden ylituotantoa ja vähentää lisäksi maatalouden ravinnekuormitusta vesiin sekä parantaa biologista monimuotoisuutta. Pellon vapautuminen kotimaan kysynnän ylittävältä viljasadolta antaa mahdollisuuden tuottaa myös muita kuin perinteisiä maatalouskasveja, mm. tiettyjä erikois- ja bioenergiakasveja kysynnän mukaan.

Erikoiskasvien viljelyalat ovat CAP -tuen muutoksista huolimatta edelleen ratkaisevasti kytköksissä myös muihin EU:n markkinainterventioihin ja tukijärjestelmiin, kansallisiin tukiin sekä viljelysopimuksilla säädelyihin pinta-aloihin. Vaikka tuotannosta irrotettua tilatukea voidaan maksaa myös erikoiskasveille, se ei kannusta tuotantoon. Jos erikoiskasvituotanto vähenee, vastaava ala korvautuu todennäköisesti rehuviljantuotannolla tai jää kesannolle. Tuotannon monipuolistamiseksi ja erikoiskasvituotannon ylläpitämiseksi tietyille kasveille maksetaan Suomessa edelleen myös tuotantosidonnaista palkkiota (syysruis, syysvehnä, syysrapsi, syysrypsi, kevätropsi, kevättrypsi, herne, härkäpapu, makea lupiini, öljypellava, kuitupellava ja kuituhamppu). Peltokasvien tuotantopalkkiota voidaan koko maassa maksaa enintään 5,8 milj. euroa, kuitenkin enintään 50 euroa hehtaarilta.

Suomessa maatalous toimii varsin epäsuotuisissa oloissa, mikä vuoksi luonnonhaittakorvaus on maallemme erittäin tärkeä.

Vuonna 2004 luonnonhaittakorvausta maksettiin 423,5 miljoonaa euroa. Lisäksi maatalouden ympäristötukijärjestelmään oli vuonna 2004 sitoutunut 93 % viljelijöistä ja viljelijöiden sitoumukseen kuuluva peltoala oli 86 % käytettävissä olevasta maatalousmaasta. Ympäristötukea maksettiin vuonna 2004 293,6 miljoonaa euroa.

2.4 Lähialueiden viljasektorit

Suomen liittyttyä Euroopan unioniin vilja-alan toimintaympäristö laajeni merkittävästi yhteisömarkkinoiden ja kasvavan ulkomaankaupan myötä. Lisäksi Itämeren markkina-alue on muuttunut nopeasti viime vuosien aikana Baltian maiden, Puolan ja Venäjän markkinoiden avauduttua.

Suomalaiset elintarvike- ja kauppayritykset ovat etabloituneet lähialueille. Itämeren alueella ulkomaankauppa on kasvanut nopeasti varsinkin Baltian maiden ja Puolan EU:hun liittymisestä lähtien. Itämeren alueella ulkomaankauppa, suorat ulkomaiset investoinnit maatalouteen sekä teollisuusalojen kansainväliset markkinajärjestelyt tarjoavat mahdollisuuksia ja samalla runsaasti haasteita Suomen viljaketjun toimijoille.

2.5 Kansallinen politiikka

Suomen maatalouspolitiikan kansallisten tavoitteiden keskeinen lähtökohta on ollut suomalaisen maatalouden ilmasto-oloista aiheutuvan kilpailukykyhaitan kompensoiminen. Kansallisista varoista maksettavat ympäristötuen ja luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa, pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki ja eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen viljantuotannon toimintaedellytykset maan eri osissa.

Vuodesta 2004 lähtien kasvinviljelyn tuki on maksettu ympäristötuen lisäosana. Lisäosa määritellään suhteessa ko. kasvin ympäristötukeen vuonna 2005. Lisäosaa maksettiin A- ja B-tukialueilla 55 miljoonaa euroa. Pohjoisen tuen alueella vastaavien kasvien tuki maksetaan pohjoisena tukena (Niemi ja Ahlstedt 2006).

Luonnonhaittakorvauksen kansallista lisäosaa on maksettu koko maassa vuodesta 2005 alkaen. Lisäosan pohjaosaa maksetaan peltoalalle tukialueilla A, B ja C1 enintään 20 €/ha ja alueilla C2–C4 enintään 25 €/ha. Lisäksi kotieläintilojen peltoalalle maksetaan kotieläinchorotusta enintään 80 €/ha. EU-osarahoitetun luonnonhaittakorvauksen ja kansallisen lisäosan määrä voi olla yhteensä keskimäärin enintään 250 €/ha (Liite 10.).

3 Suomen viljaketju – kulutuksesta viljakauppaan

3.1 Kulutus

Suomen viljastrategian lähtökohtana on kuluttajan tarpeiden tyydyttäminen, joten kysynnän kasvu on koko viljaketjun menestymisen kannalta keskeinen asia. Suomen elintarvikemarkkinoilla kulutukseen ovat viime vuosina vaikuttaneet useat trendit, kuten kotimaisuus, väestön rakenteen muutokset, paikallisuus, terveys, maku, hinta ja helppokäyttöisyys. Elintarvikkeiden kulutukseen vaikuttavat lisäksi sellaiset tekijät kuin taloudellinen ympäristö ja kehitys sekä kuluttajien vaurastuminen ja ravitsemustietojen lisääntyminen. Edellä mainitut tekijät ja väestönmuutos määräävät kokonaiskulutuksen. Suomen väestön määrä on noussut tasaisesti viime kymmenen vuoden aikana noin 0,2–0,3 prosentin vuosivauhdilla.

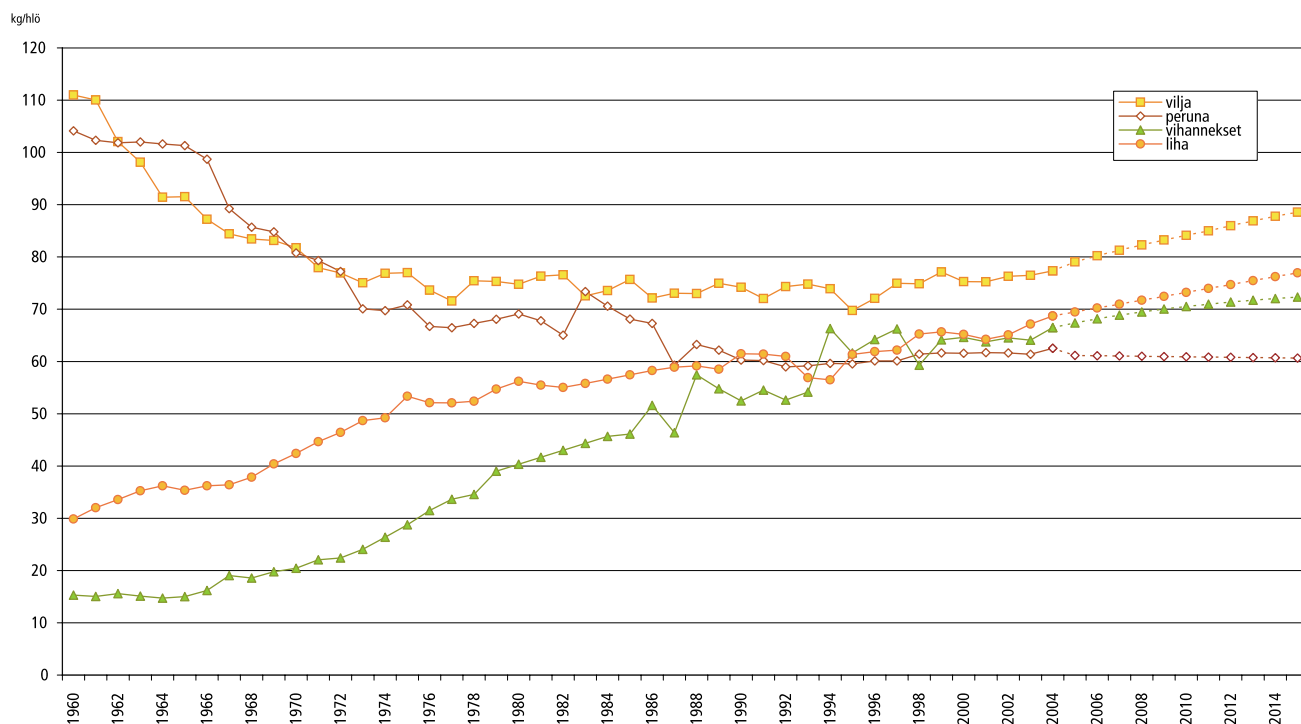
Kuluttajien käytettävissä olevien tulojen kasvu ja tuotteiden väliset hintasuhteet ohjaavat kulutuksen rakenteen kehitystä kohti pitkälle jalostettuja ja samalla yksikköhinnoiltaan kalliimpia tuotteita. Päätuoteryhmien välisen jakautuman muuttuminen on useimmiten vuosikymmenien ajalle ulottuva hidas prosessi, mutta se voi tapahtua nopeastikin, kuten 60-luvun Suomessa

viljan ja perunan kulutuksen jyrkkä lasku ja lihan ja vihannesten kulutuksen samanaikainen voimakas nousu osoittavat.

Viljatuotteiden kulutuksen katsotaan korvautuneen lihan kulutuksella kotitalouksien tulojen kasvaessa jo 50-luvulta lähtien. Prosessi on hidastunut olennaisesti 70-luvulla, ja viljan kulutus henkeä kohti on vakiintunut 70–80 kiloa henkeä kohden. On muistettava, että viime kädessä myös lihan kulutus kasvattaa viljan kysyntää nousevan rehukäytön kautta.

Leipäviljan kulutuksen arvioidaan saavuttaneen pohjansa 1990-luvun puolivälissä ja kääntyneen sen jälkeen nousuun. Tämän trendin odotetaan jatkuvan seuraavien kymmenen vuoden aikana. Viime vuosina leipä- ja viljatuotteiden kulutus näyttää kasvaneen. Rukiin kulutuksen pitkään jatkunut alamäki päättyi pari vuotta sitten, jolloin kulutus kääntyi kasvuun lähinnä ruisleivän lisääntyneen suosion vuoksi. Kauran kulutuksen odotetaan nousevan pitkälle jalostettujen viljatuotteiden ja ennen kaikkea terveyttä edistävien tuotteiden suosion kasvaessa. Ohran käytössä elintarvikkeeksi ei ennusteta suuria muutoksia, sen sijaan energiakäyttö saattaa olla tulevaisuudessa merkittävää.

Tulojen viimeaikainen nousu sekä kuluttajien kasvava terveys- ja laatu tietoisuus suuntaavat kulutusta kalliimpiin erikoistuotteisiin, kuten pitkälle jalostettuihin tuotteisiin, luomutuotteisiin tai funktionaalisiin elintarvikkeisiin. Vilja on yleisesti vallitsevan käsityksen mukaan terveellinen elintarvike mm. kuitupitoisuutensa takia. Monessa tutkimuksessa on todettu, että imeytymätön ravintokuitu edistää vatsan terveyttä ja suojaa suolistosyövältä.

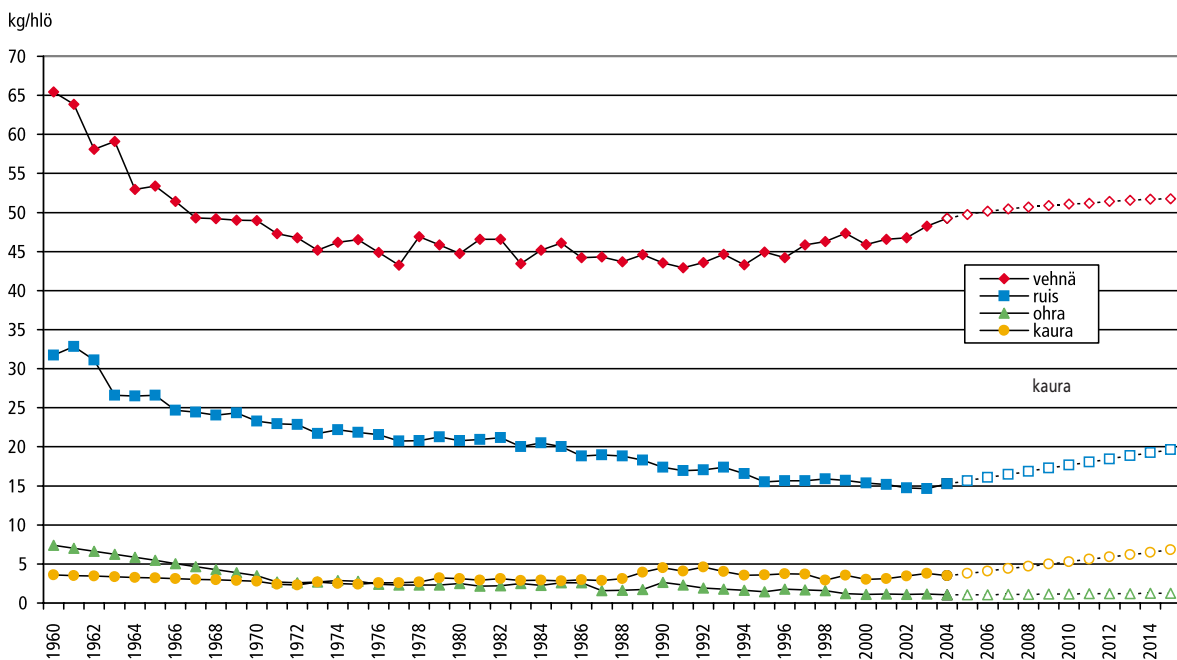

Kuva 2. Viljan, perunan, lihan ja vihannesten kulutus Suomessa 1960–2015.

Lähteet: TIKE ja MTT Taloustutkimus

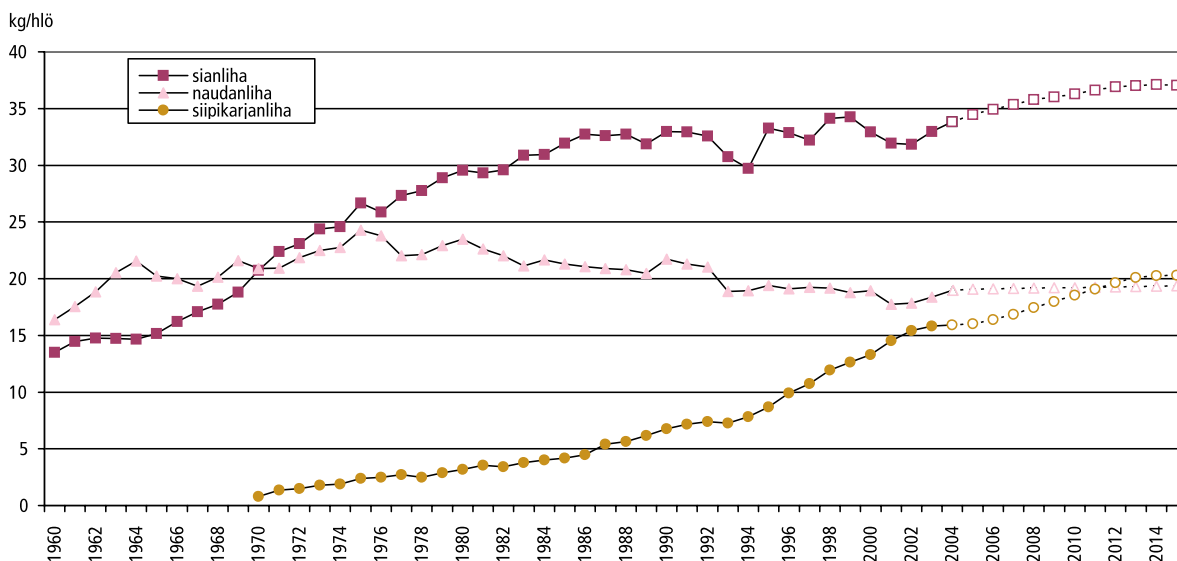
Varsinkin täysjyväleipä sisältää runsaasti kuitua. Kuidun saanti Suomessa on päivässä keskimäärin 20g/hlö, mutta Valtion Ravitsemusneuvottelukunnan suositus on 25–35 g/hlö. Viiden gramman kuituvajeen voi helpoimmin ratkaista lisäämällä täysjyväleivän kulutusta, esimerkiksi vuositasolla syömällä 14 kiloa enemmän ruisnäkikaleipää tai 17 kiloa enemmän täysjyväruisleipää. Vertailun vuoksi saman vajeen täyttäminen edellyttäisi sekahiivaleivän kulutuksen lisäämistä 30 kilolla tai patongin lisäämistä 50 kilolla.

Täysjyvävilja vähentää sydäntautiriskiä sekä tasoittaa veren-sokeriaineenvaihduntaa sekä tasoittaa sokeriaineenvaihduntaa ja auttaa painonhallinnassa. Varsinkin kaurasta ja rukiista on mahdollista kehittää pitkälle jalostettuja erikoistuotteita. Terveysvaikutteisuus on argumentti, jota koko viljaketjun tulisi hyödyntää kotimaisen viljan kulutuksen edistämiseksi. Puhdas kaura sopii erityisesti gluteenittoman ruokavalioon esimerkiksi keliakikoille ja vilja-allergisille, minkä vuoksi se on mm. lastenruokateollisuudelle hyvin soveltuva raaka-aine.

Kuva 3. Viljalajien kulutus Suomessa 1960–2015.

Lähteet: TIKE ja MTT Taloustutkimus

Kuva 4. Lihalajien kulutus Suomessa 1960–2015.

Lähteet: TIKE ja MTT Taloustutkimus

Lihan kulutus on kasvanut melko tasaisesti neljän vuosikymmenen ajan – aluksi naudan- ja sianlihan, myöhemmin siipikarjanlihan siivittämänä. Seuraavien kymmenen vuoden aikana sian ja siipikarjanlihan kulutuksen kasvun odotetaan hidastuvan.

3.2 Vähittäiskauppa

Elintarvikkeiden hankinta ja kulutus tapahtuu vähittäiskaupan ja Horeca (hotel, restaurant and catering) sektorin kautta. Kysyntätrendit ohjaavat näiden sektorien kautta saatavilla olevaa valikoimaa, mutta viime kädessä vähittäiskauppaketjut ja Horeca – sektoritoimijat itse päättävät konkreettisista hankinnoistaan eli siitä, mitkä tuotteet ovat kuluttajien valittavissa. Näiden sektorien rakenteelliset muutokset ja yritysten valitsemat markkinointistrategiat vaikuttavat suoraan kotimaisen elintarviketeollisuuden kilpailutilanteeseen ja välillisesti koko suomalaisen viljaketjun tulevaisuuteen.

EU-jäsenyyden aikana elintarvikkeiden vähittäismyynti on kehittänyt myönteisesti. Samalla kaupan rakennemuutos on johtanut selkeään kaupan keskittymiseen. Kahden johtavan kauppayhmittymän yhteinen markkinaosuus on noin 70 %. Kaupan toimipaikkojen määrä on laskenut jyrkästi, kun investoinnit ovat kohdentuneet suuriin yksikköihin. Nämä kehityskulut vaikuttavat voimakkaasti erityisesti pienten elintarviketuottajien kilpailuoloihin. Käytännössä valtakunnanlaajuinen toiminta suurten ryhmittymien kumppanina edellyttää keskisuurta yrityskokoa tai vastaavan toimintakyvyn luomista liittoutumien kautta.

Kaupan omaksuma tavaramerkkipolitiikka on myös keskeinen kilpailua muokkaava seikka. Vuonna 2004 kaupan omien merkkien osuus myynnin arvosta oli Suomessa 10 %, kun taas Euroopan markkinoilla vastaava osuus on 23 %. Samana vuonna 38 maata käsittävässä kansainvälisessä vertailussa kaupan omat merkit kasvattivat osuuttaan Suomessa seitsemänneksi nopeimmin. Kansainvälisesti kaupan omat merkit valloittavat markkinoita vähittäiskaupan keskittymisen ja halpamyymälöiden kasvun myötä. Suomessa johtavat kotimaiset ketjut ovat aktiivisesti kehittäneet omien merkkien valikoimiaan ja halpamyymälöiden nopea eteneminen on vauhdittanut siirtymistä kaupan omiin merkkeihin.

Suomen elintarvikekaupan alalla keskittyminen jatkuu entisestään. Markkinatilannetta värittää kahden johtavan kauppayhmittymän keskinäinen kilpailu johtajuudesta. Tässä saattaa yhtenä seurauksena olla lisääntyvä omien merkkien käyttö ja halpamyymälöiden perustaminen vastavetona kovenevalle hintakilpailulle. Kotimaisen kaupan haasteena on suurten ulkomaisien ketjujen mahdollinen tulo Suomen markkinoilla. On todennäköistä, että lähivuosien aikana Suomeen tuloa punnitaan vakavasti. Suomen markkinoiden hyvä ostovoima on markkinoille tuloa puoltava tekijä samoin kuin Baltian ja Venäjän myönteinen talouskehitys.

3.3 Teollisuustoimialojen katsaus

Vähittäiskaupan rakennemuutokset ovat kova haaste kotimaiselle elintarviketeollisuudelle, joka joutuu vastaamaan lisääntyvään kilpailuun nopeuttamalla omaa kansainvälistymistään ja kasvattamalla tuotantonsa volyymiä. Logistiikan tehostamiseen pyrkiessään kauppaketjut keskittävät hankintojaan suurille elintarvikeyrityksille.

Kaupan omat merkit ovat yleensä selvästi halvempia kuin teollisuuden omilla tuotemerkeillä myydyt tuotteet. Ne lisäävät hintakilpailua ja alentavat tuotannon katteita, mutta voivat tarjota joillekin teollisuusyrityksille mahdollisuuden suurten sarjojen tuottamiseen. Valmistajat ovat vastanneet tuotantoa tehostamalla, toimintavaiheita ulkoistamalla ja erikoistumalla.

Kotimaisen elintarviketeollisuuden kannalta on tärkeää markkinoida esim. terveysvaikutteisia tuotteita omalla tuotemerkillään. Myös kotimaisuudella ja elintarvikkeiden alkuperällä on vastaisuudessa strateginen merkitys.

3.3.1 Leipomo-mylly

Leipomoteollisuuden tuotanto on tuoreusvaatimusten ja makutottumusten vuoksi keskittynyt kotimaan markkinoihin. Suomen rikkaan leipäkulttuurin säilyttäminen on alalle keskeinen asia. Tähän tarvitaan suurten leipomoiden tutkimus- ja tuotekehitystoimintaa pitkälle jalostettujen leipätuotteiden kehittämiseksi sekä pienyritysten erikoistuotteita. Leipomo-mylly -ketjun odotetaan kasvattavan etenkin täysjyväviljatuotteiden myyntiään.

Alan merkittäviä strategisia tavoitteita ovat jalostusasteen nostaminen ja kustannustehokkuuden parantaminen työvoimakustannuksia vähentämällä. Leipomo-mylly -ketjun tulevaisuuden kannalta on olennaisen tärkeää kotimaisen raaka-aineen saatavuus ja kotimaisuusasteen nostaminen.

3.3.2 Liha-rehu

Kotimaan markkinoilla lihan – varsinkin sianlihan ja siipikarjanlihan – kulutus on viime vuosina kasvanut sekä volyymiltään että arvoltaan. Samaan aikaan sianlihan vienti on noussut tasaisesti. Lihateollisuuden tavoitteena on hyödyntää lihan ja lihatuotteiden markkinoiden kasvua ja nostaa Suomen sianlihan tuotantokapasiteettia 250 tuhanteen tonniin. Sianlihantuotanto voi nousta 230 tuhanteen tonniin ja siipikarjanlihan tuotanto 110 tuhanteen tonniin vuoteen 2015 mennessä. Tämän mukaan sianlihantuotantoon tarvittaisiin 920 tuhatta tonnia ja siipikarjanlihan tuotantoon noin 260 tuhatta tonnia rehua. Naudanlihan tuotanto on vähenevässä määrin sidoksissa maidon tuotantoon. Emolehmien lukumäärän ennustetaan nousevan nykyisestä 38 tuhannesta 55 tuhanteen. Naudanlihan tuotannon odotetaan pysyvän nykyisellä, noin 83 tuhannen tonnin tasolla vuoteen 2015.

Liha-rehu-ketjun strateginen tavoite kotieläintiloilla on lihakiloa kohti käytetyn rehumäärän alentaminen ja rehustusmenetelmien tehostaminen. Lihateollisuuden tavoitteena on nostaa edelleen jalostusastetta lisäämällä mm. valmisruokien tuotantoa ja markkinointia.

3.3.3 Kananmuna-rehu

Suomen kananmunatuotanto oli 58 tuhatta tonnia vuonna 2005. Tarjontaa ylittää kysynnän noin viidenneksellä. Kananmunasektori käyttää noin 125 tuhatta tonnia rehua, josta viljan – ohran, kauran ja vehnän – osuus on noin 90–95 tuhatta tonnia lopun ollessa tiivisteitä, valkuaisrehua ja kalkkia.

Alan kehitykseen eniten vaikuttava tekijä on vuonna 2012 voimaan astuva häkkikanaloiden kieltö, joka todennäköisesti alentaa kananmunan tuotantoa 50–55 tuhanteen tonniin.

3.3.4 Meijeri-rehu

Lypsylehmien määrä vähenee nykyisestä 309 tuhannesta alle 280 tuhannen ja vastaavasti keskituotos nousee nykyisestä 7750 kilosta noin 8650 kiloon vuoteen 2012 mennessä. Näiden muutosten vaikutuksesta Suomen maidon tuotannon määrä pysyy nykyisellä tasollaan eli 2250 ja 2300 miljoonan litran välillä.

Väkirehun ja viljan osuus lypsylehmien ruokinnassa on EU-jäsenyyden aikana noussut tasaisesti ja on nykyisin noin 45 % lehmien kuiva-aineen syönnistä. Väkirehun kokonaismäärästä noin 80 % on viljaa, joka on maitotiloilla itse tuotettua tai tilan ulkopuolelta joko viljana tai teollisena rehuseoksena ostettua. Seuraavien kymmenen vuoden aikana väkirehun osuus voi kasvaa 45–50 %:iin. Väkirehun osuus voi tilakohtaisesti vaihdella 30–60 %:n välillä nurmirehun laadun ja määrän mukaan. Isot maitotilat oletettavasti tulevat lisäämään väkirehun käyttöään.

Maitotiloilla lypsylehmien, hiehojen ja vasikoiden väkirehuseoksissa käytetään noin 640 tuhatta tonnia viljaa, josta puolet on ohraa ja puolet kauraa. Väkirehusta teollisuus tuottaa lähes 50 %. Muuttuvan nurmi-väkirehu suhteen ja lypsylehmien laskevan lukumäärän yhteis seurauksena viljan käyttö voi laskea 620 tuhanteen tonniin vuoteen 2012 mennessä.

3.3.5 Panimo-mallas

Oluen kulutus Suomessa on viimeisten kymmenen vuoden aikana pysynyt melko vakaana 80–83 litraa/henkilöä kohden. Oluen kulutuksen reaaliarvo on noussut samaan aikaan 26 %. Tuontioluen osuus kulutuksen arvosta on kasvanut yhdestä prosentista lähes neljään prosenttiin vuosien 1999 ja 2005 välillä.

Suomen mallastamoiden käyttämä ohramäärä on viimeisten kolme vuoden aikana ollut 200–220 tuhatta tonnia. Ohrasta saadaan keskimäärin 75 % maltaita, joten maltaan tuotantomäärä on ollut keskimäärin 160 tuhatta tonnia. Suomessa toimivat panimot käyttävät täysin kotimaassa tuotettua mallasta noin 55 tuhatta tonnia vuodessa.

Vientiin on mennyt noin 100 tuhatta tonnia eli noin 60 % maltaiden tuotannosta. Venäjän mallastuotannon omavaraisuuden noustua maltaiden vienti Suomesta vähenee. Lisäksi Euroopan mallasmarkkinoiden runsas ylikapasiteetti vaikeuttaa tilannetta. Mallasteollisuuden tärkeimpänä haasteena on löytää uusia sovelluksia, korvaavia tuotteita ja markkinoita.

3.3.6 Alkoholi-etanoli-tärkkelys

Tärkkelystuotantoon käytetään Suomessa 100 tuhatta tonnia ohraa. Tärkkelys myydään eteenpäin paperi- ja kartonkiteollisuudelle sekä elintarviketeollisuuden eri toimialoille, kuten panimoille sekä sokeri- ja siirappituotantoon. Viennin osuus tärkkelysmyynnistä on 5–8 %.

Etanolituotantoon käytetään 75 tuhatta tonnia ohraa. Etanolista puolet jalostetaan alkoholiksi ja puolet käytetään teknisiin tarkoituksiin, kuten lääkkeiden ja painovärien valmistukseen. Alkoholista yli puolet viedään maasta.

Tärkkelys- ja etanolituotannon tarvitseman ohramäärän odotetaan nousevan yhteensä 200 tuhanteen tonniin vuoteen 2015 mennessä. Tärkkelystä ja etanolia käyttävien teollisuustoimialojen kysyntä tulee kasvamaan tasaisesti. Alkoholikysynnän nousua odotetaan etenkin vientimarkkinoilta. Alan strategisesti tärkein tavoite on jalostusprosessiin parhaiten sopivien lajikkeiden viljelyn varmistaminen sopimustuotannon avulla.

3.3.7 Kasviöljy-alkuvalkuisrehut

Suomessa vuonna 2005 öljynpuristamojen prosessoimasta yhteensä 210 tuhannen tonnin rypsi- ja rapsisiemenmäärästä valmistui noin 83 tuhatta tonnia öljyä, josta lähes kaksi kolmannesta kulutettiin kotimaan markkinoilla ja yksi kolmannes vietiin ruoka- tai raakaöljynä. Suomi on siten rypsiöljyn osalta omavarainen. Kotimainen rypsin tuotanto kattaa kuitenkin vain noin 60 % öljyn puristamojen tarpeesta. Raaka-aineesta selvästi alle puolet oli kotimaassa viljeltyä. Rypsin ja rapsin lisäksi Suomessa puristettiin noin 65 tuhatta tonnia soijapapua. Kotimaan öljynpuristamojen kokonaiskapasiteetin käyttö vuonna 2005 oli noin 275 tuhatta tonnia eli noin 90 % maksimikapasiteetista. Soijarouhetta voidaan paljolti korvata rypsirouheella. Suomessa käytetään toistaiseksi vain vähän geenimuunneltua soijaa.

Kotimaiset puristamot valmistivat vuonna 2005 yhteensä noin 125 tuhatta tonnia rypsi-alkuvalkuisrehua. Lisäksi maahan tuotiin noin 110 tuhatta tonnia rapsi-alkuvalkuisrehuja, etupäässä Saksasta. Kotimainen käyttötarve on 235 tuhatta tonnia rypsi- ja rapsi-alkuvalkuisrehua, mikä ylittää öljynpuristamoidemme kapasiteetin.

3.4 Viljan markkinointi

3.4.1 Viljakaupan rooli

Vielä 1980-luvulla viljakaupan tehtävänä oli huolehtia viljan hankinnasta keräilyvarastoihin. Suomen EU-jäsenyys ja vapaat sisämarkkinat ovat johtaneet tilakoon kasvuun ja maatilavarastoinnin lisääntymiseen. Vapaa kilpailu on lisännyt merkittävästi viljakaupan tehokkuutta. Viljalogiikka on muuttunut ja nykyisin vilja kuljetetaan valtaosin suoraan maataloilta teollisuuteen ja vientivarastoihin.

Tehokkuusvaatimus on muuttanut myös maatalouskaupan rakenteita. Viljakaupan henkilöstö on 1980-luvulta pienentynyt noin 75 %. Viljakaupan investoinnit ovat kohdistuneet lähinnä analysointi- ja tietotekniikkaan sekä logistiikkaprosessien tehokkuuden lisäämiseen. Samaan aikaan teollisuuden varastot ovat yleisesti pienentyneet ja toimitukset kotimaiseen teollisuuteen tapahtuvat reaaliaikaisesti.

Suomen EU - jäsenyyden aikana teollisuus on ostanut valtaosan kotimaisesta viljaraaka-aineestaan toimitusaikana vallitsevaan hintatasoon. Kauppa tekee sopimuksia viljelijöiden kanssa pääosin keväällä. Niissä sovitaan toimitettavan tuotteen määrästä, toimitus- ja maksuajasta, laadusta sekä viljan ennakoanalyysistä. Hinta määräytyy yleensä vasta toimituksen yhteydessä. Sopimukset tehdään yhteistyössä viljaa jalostavien teollisuusyritysten kanssa. Sadonkorjuun jälkeen kauppa etsii esinäytteiden analyysitietojen avulla viljaerille sopivat käyttökohteet pyrkien välttämään väliavarastointia.

Viljan ulkomaankauppa on EU -jäsenyyden johdosta muuttunut merkittävästi. Valtion viljavaraston ulkomaankaupan monopolin päätyttyä ovat viljakauppaa tekevät yritykset, teollisuusyritykset mukaan lukien, hoitaneet viljan viennin ja tuonnin. Erikoisviljojen, kuten elintarvikekauran, luomuviljan ja mallasohran osuus viennissä on kasvanut EU-jäsenyyden aikana. Teollisuusyritykset hoitavat suurelta osin vilja-tuotteiden (maltaiden, kaurahiutaleiden, ruistuotteiden jne.) viennin.

Kauppa ostanee tulevaisuudessakin valtaosan viljelijöiltä myyntiin tulevasta viljasta, vaikka tilojen välinen kauppa kasvaa. Sopimustoiminnassa kaupan tehtäväksi tulee tehokkaan toimituslogistiikan lisäksi enenevässä määrin myös hintariskien hallitseminen yhdessä teollisuuden ja viljelijöiden kanssa.

Markkinaehtoinen hinnoittelu ja viljan vapaa liikkuminen sisämarkkinoilla maasta toiseen ovat lisänneet hintojen avoimuutta ja markkinoiden läpinäkyvyyttä. Avoimet hinnat mahdollistavat esimerkiksi termiinisopimusten yleistymisen Suomessa. Termiinkaupassa viljan hinta ja toimitusehdot sovitaan jo ennakoon vaikkapa ennen kylvöpäätösten tekemistä. Julkisesti notereratut pörssihinnat ja termiinisopimukset ovat työkalu kaupalle, viljelijälle ja teollisuudelle hinnanmuutoksista aiheutuvien riskien hallintaan ja pitkäjänteiseen suunnitteluun.

3.4.2 Menekinedistäminen, tuotteistaminen

EU rahoittaa kokonaan tai osittain menekinedistämistoimenpiteitä, jotka jakavat tietoa EU:n maataloustuotteista ja elintarvikkeista sekä edistävät niiden myyntiä sisämarkkinoilla tai EU:n ulkopuolisiin maihin. Suomessa sisämarkkinoiden menekinedistämisrahoitusta on myönnetty mm. maidolle, kananmunalle ja kauralle. Rypsiöljy otettiin menekinedistämisasetuksen tuotelistalle keväällä 2005.

Kauran menekinedistämisohjelman tavoitteena on ollut kaurajalosteiden käytön lisääminen Venäjällä, lisäarvon luominen kaurajalosteille hyvinvointituotteina sekä kauratuotteiden ravitsemuksellisten hyötyjen esiin tuominen. Kampanjan kohde-ryhmät Venäjällä Pietarin ja Moskovan alueilla ovat kuluttajat, kauppa, teollisuus ja asiantuntijaorganisaatiot. Ohjelma on kolmivuotinen ja sen kokonaisbudjetti on 800 tuhatta euroa. EU:n rahoitusosuus on 50 %, Suomen valtion 20 % ja Suomen Kaurayhdistyksen 30 %. Tärkeimmät käytännön toimenpiteet ovat osallistuminen messuille, tiedottaminen venäläisissä lehdissä, yhteydenpito asiantuntijaorganisaatioihin ja tiedotus verkkosivuilla.

”Rypsiöljy – liian hyvää ollakseen totta” -tiedotus- ja menekinedistämisohjelma alkoi tammikuussa 2006. Ohjelma on kolmivuotinen. Ohjelman kokonaisbudjetti on 750 tuhatta euroa, ja siitä EU:n osuus on 50 %, Suomen valtion osuus 20 % ja toimialan 30 %. Ohjelmasta vastaa Elintarviketeollisuusliitto ry:n Öljynpuristamoyhdistys ja MTK ry. Ohjelma koostuu rypsiöljyn tie-

dotus- ja menekinedistämistoimista (mm. mediamainonnasta, pr-toiminnasta, tiedotteista, verkkosivustosta). Kampanjan tavoitteena on parantaa rypsiöljyn imagoa, lisätä tietämystä sen hyvistä ominaisuuksista, valistaa sen käytöstä ja ravintoarvosta, parantaa tietämystä rypsiöljystä elintarviketeollisuuden raaka-aineena sekä lisätä rypsiöljyn kulutusta. Kohderyhminä ovat mielipidevaikuttajat, kuluttajat, Horeca-sektori, elintarviketeollisuus ja kauppa.

Finfood Luomu on toteuttanut kansallisin varoin tiedotusta, tutkimusta, kampanjoita ja pr-tapahtumia, messuja, koulutus- ja kehityshankkeita sekä tehnyt tunnetuksi luomumerkkiä (Työryhmämuistio MMM 2005:2).

3.4.3 Tutkimustoiminta

Viljaa koskeva tutkimus jakaantuu Suomessa moniin eri laitoksiin. Tärkeimmät tutkimusta tekevät organisaatiot ovat MTT, VTT, yliopistot ja korkeakoulut. Vilja-alalla tarvittaisiin verkottuneesti toimiva osaamiskeskus etenkin PK-sektorin tuotekehitys- ja markkinointitarpeita varten. Siihen voitaisiin yhdistää kotimaista viljaa koskeva monipuolinen asiantuntemus (tuotanto, talous, tuotekehitys ja markkinointi) ja pyrittäisiin näin tehostamaan erillisinä toimivien organisaatioiden toimintaa.

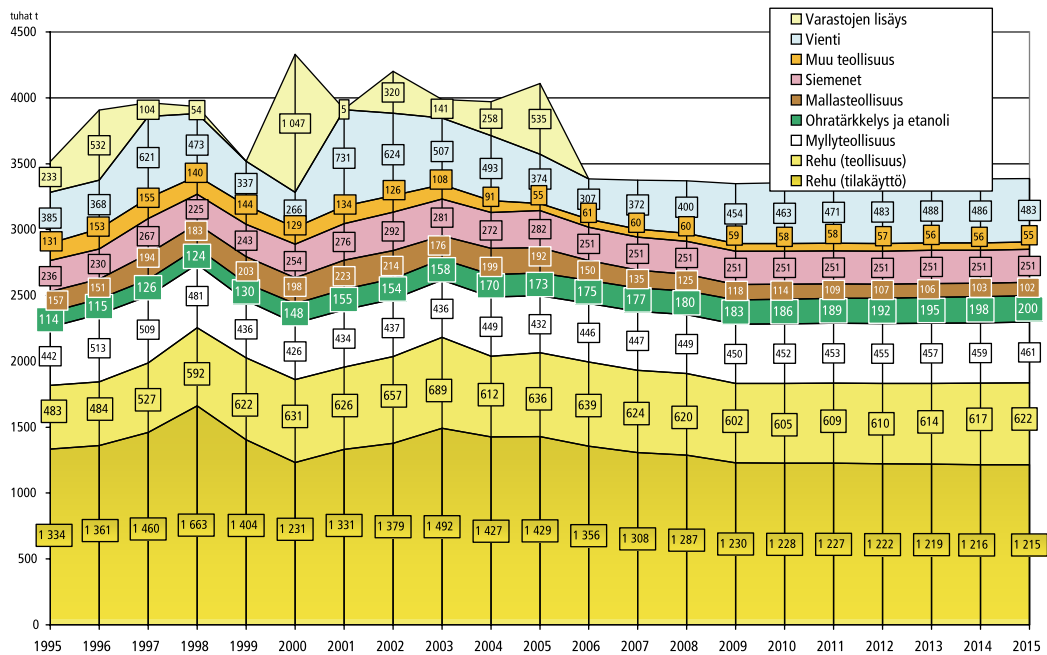
4 Viljataseet – käyttötarpeet ja tarjonta 1995–2015

Viljataseista ilmenee viljan kysynnän ja tarjonnan välinen suhde. Viljan kysyntä muodostuu teollisuuden toimialojen ja tilojen viljankäytöstä sekä viennistä. Vastaavasti tarjonta muodostuu viljan kotimaisesta tuotannosta ja tuonnista. Kysynnän ja tar-

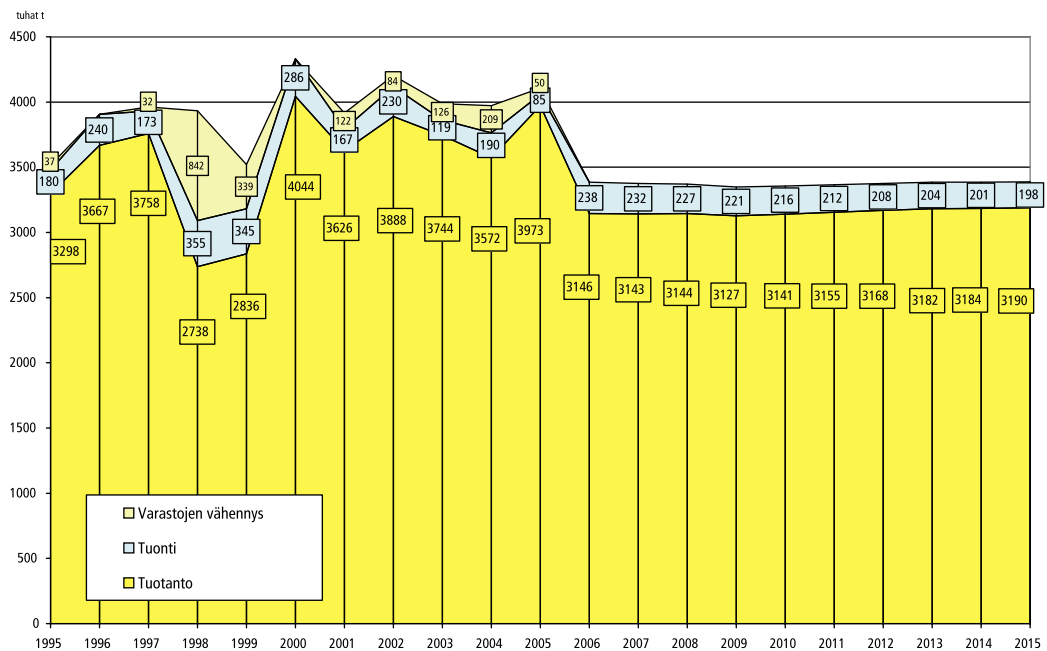
jonnan välinen tasapaino saavutetaan varastoja lisäämällä tai purkamalla.

4.1 Perusskenaario

Perusskenaarion luvut kuvaavat tilannetta, johon seuraavien kymmenen vuoden aikana tarjonnan ja kysynnän arvioidaan johtavan, mikäli toimintaympäristön muutokset jatkuvat odotusten mukaisesti. Luvut perustuvat viljaketjun eri toimijoiden näkemyksiin, ja ne osoittavat viljan ja viljalajien käytön ja tarjonnan todennäköistä suuntaa.

Kuva 5. Viljan käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

Kuva 6. Viljan tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

4.1.1 Vehnä

Eurooppalainen vehnä on laadultaan varsin keskinkertaista, mikä johtuu siitä, että vehnälaajikkeet on johdettu lähinnä sadon määrää ajatellen. Suomessa tuotettua vehnää on käytetty ensisijaisesti myllyteollisuuden tarpeisiin. Viime vuosina on myös vehnänkäyttö rehuksi lisääntynyt, vaikka vehnän rehukäyttö on meillä vieläkin vähäisempää kuin Euroopassa keskimäärin. Monina vuosina hyvälaatuisesta myllyvehnästä on EU:ssa puutetta, silloin kovaa amerikkalaista vehnää tuodaan kiintiöiden rajoissa alennetulla tullimaksulla.

Suomalainen vehnä on valkuaispitoisuudeltaan Euroopan keskitasoa selvästi parempaa. Suomessa olisi nykyistä selvemmin erotettava myllyvehnä- ja rehuvehnälaajikkeet ja laadut toisistaan. Kotimaisella vehnällä voi olla hyvinä satovuosina vientimahdollisuuksia EU:n sisämarkkinoilla. Myllyteollisuudelle strateginen tavoite on leivontalaadun parantaminen ja valkuaispitoisuuden nostaminen.

Viimeisten kolmen vuoden aikana vehnän viljelyala on noussut voimakkaasti ja on nyt yli kaksinkertainen EU-jäsenyyden liittymisajankohtaan verrattuna. Siihen on vaikuttanut rehuteollisuuden kasvanut kysyntä ja vehnänviljelyn suhteellisen hyvän kannattavuus muihin viljoihin verrattuna. Vehnää on tästä huolimatta tuotu noin 150–200 tuhatta tonnia lähinnä myllyjauhaukseen ja varmuusvarastojen kierrätykseen.

Leipävehnän käyttö on Suomessa noin 300 tuhatta tonnia vuodessa; tarpeen odotetaan nousevan vain lievästi tulevaisuudessa. Vehnän rehukäytön odotetaan edelleen nousevan lähivuosina.

4.1.2 Ohra

Suomi poikkeaa muista EU-maista siinä, että ohra on meillä tärkein viljakasvi. Keskeinen strateginen tavoite on keskimääräisen satotason nostaminen neljään tonniin hehtaaria kohti vuoteen 2015 mennessä. Monipuolisten käyttömahdollisuuksiensa ansiosta ohrasta on tullut merkittävä kauppavilja ja teollisuuden raaka-aine. Suurimmat käyttäjät ovat maatilat ja rehuteollisuus sekä mallas-, tärmekelys- ja alkoholituotanto. Myllyteollisuuden käyttö on vähäistä, mutta korkea entsyymiaktiivisuus on tehnyt mahdolliseksi ohrapohjaisten makeuttajien ja entsyymien tuotannon ja viennin maailmanmarkkinoille.

Seuraavien kymmenen vuoden aikana ohran rehukäytön odotetaan vähenevän, jolloin tilojen käyttö laskisi nykyisestä 830 tuhannesta tonnista 700 tuhanteen tonniin ja teollisuuden käyttö vakiintuisi 300 tuhannen tonnin tienoille. Kasvavan tärmekelys- ja etanolituotannon odotetaan korvaavan alenevaa mallas-käyttöä.

4.1.3 Kaura

Kaura on strategisesti Suomessa merkittävämpi vilja kuin muualla. Ilmasto ja maaperä suosivat kauran viljelyä Suomessa. Kauraan liittyy lisäksi hyödyntämättömiä mahdollisuuksia. Kauran rehukäyttö vaihtelee markkinatilanteiden mukaan Euroopassa ja maailmassa, mutta elintarvikekäyttö on nopeassa kasvussa terveysominaisuuksien vuoksi. Kauran vienti Yhdysvaltoihin on laskenut ja EU markkinoille vastaavasti kasvanut. Tämän suuntauksen voidaan olettaa jatkuvan. Kauratuotteiden viennin lisäämiselle on mahdollisuuksia EU markkinoilla, Venäjällä ja muualla maailmassa.

Suomessa kauratuotteiden valmistus on kasvanut kotimaan kulutuksen nousun ja Venäjän kaurahiutaleiden viennin ansiosta. Luomukauran vientimarkkinoilla näyttää olevan erityisen suuria mahdollisuuksia seuraavien vuosien aikana. Kauralla on kasvavia mahdollisuuksia myös erikoisrehujen tuotannossa.

Suomen strategisena tavoitteena on tehdä suomalaisesta kaurasta kansainvälisten markkinoiden raaka-aine, jonka kaikki keskeiset käyttäjät tunnistavat laadun perusteella. Tähän voidaan päästä edistämällä kansainvälistä verkostoitumista ja kauratuotteiden kulutusta. Tähän kytkeytyy kauraan liittyvien terveysväittämien tukeminen ja menekinedistämistoiminta. Kauran maailmanmarkkinahinnan määrittely on ollut sidoksissa Chicagon viljapörssiin ja erityisesti maissin hintaan. Pohjois-Amerikan viennin vähentyessä tulisi tavoitteena olla kauran markkinointijärjestelmien kehittäminen Euroopassa.

4.1.4 Ruis

Rukiin tuotanto Suomessa on harvoin riittänyt kattamaan kotimaisen kulutuksen, johtuen viljelijöiden vähäisestä kiinnostuksesta rukiin viljelyyn. Ruis on kuitenkin hyvien terveysominaisuuksiensa lisäksi ympäristöystävällinen ja vaatimaton viljelykasvi, joka pystyy hyödyntämään tehokkaasti maaperän ravinteita. Se menestyy heikoimmillakin mailla ja sopii luonnonmukaiseen tuotantoon. Toisaalta sää- ja viljelyolot vaikuttavat satotasoon herkästi.

Ruista käytetään Suomessa lähes yksinomaan ihmisravinnoksi. Myllyteollisuuden käyttö on noussut viimeisten kymmenen vuoden aikana 83 tuhannesta 93 tuhanteen tonniin. Rukiin kulutuksella on Suomessa vahvat perinteet. Kuluttajat ovat enenevässä määrin olleet kiinnostuneita ruisleivän raaka-aineen alkuperästä ja suuri osa haluaisi ruisleivän olevan valmistettu kotimaisesta raaka-aineesta. Osittain tämän vuoksi monet myllyt ovat nostaneet kotimaisen rukiin ostohintaa. Kansallinen ruisohjelma toteaa, että suomalainen alkuperä ja siihen liittyvät ympäristöystävälliset ja todennettavissa olevat tuotantomenetelmät erottavat kotimaisen raaka-aineen ja siitä valmistettavat tuotteet kilpailijoistaan (MMM 2000c).

Ruisleivän kulutuksen odotetaan kääntyvän loivaan kasvuun seuraavien kymmenen vuoden aikana, mikä nostaisi myllyteollisuuden käyttämän rukiin määrän 96 tuhanteen tonniin. Tärkeimpänä strategisena tavoitteena on viljelyalan lisääminen ja omavaraisuusasteen nostaminen viime vuosien 50 %:n keskitasosta yli 70 %:iin vuoteen 2015 mennessä.

4.1.5 Öljykasvit

Rypsi on viljan ohella ainoa merkittävä valkuaiskasvi Suomessa. Herneen ja muiden kasvien viljely ei ole ollut taloudellisesti kannattavaa. Rypsin nykyinen pinta-ala on 100 tuhatta hehtaaria. Tavoitteena on lisätä pinta-alaa entisestään sekä nostaa sätotason nousu voi olla mahdollista nykyisellä pinta-alalla ottamalla käyttöön uusia kevätrapsilajikkeita. Tämä merkitsisi vuonna 2015 yli 200 tuhannen tonnin kokonaistuotantoa. Nykyinen puristuskapasiteetti riittää 300 tuhannelle tonnille. Öljykasvien viljelyn lisääminen edistäisi viljelykiertoa ja parantaisi maan rakennetta sekä valkuaisomavaraisuutta. Viljelykierron ja muut rajoitukset huomioiden rypsin viljelyala voi olla enimmillään 20 % peltopinta-alasta. Tämä merkitsisi, että rypsin viljelyala voisi enimmillään nousta 200–250 tuhanteen hehtaariin.

4.2 Bioenergiaskenaario

Viime vuosien kehitys energiamarkkinoilla ja bioteknologian alalla luo pellolla tuotetuille kasveille uusia käyttömahdollisuuksia, joilla on suuri merkitys maataloustuotannon tulevaisuuden sekä kestäväen kehityksen kannalta.

Strategian bioenergiaskenaarion pohjana ovat pellonkäyttöstrategiaraportissa julkaistut pinta-alat ja hehtaarisadot (Työryhmämuistio MMM 2005:15). Bioenergiaskenaariossa otetaan huomioon Euroopan unionin direktiivi, jossa edellytetään, että vuoteen 2010 mennessä 5,75 % liikenteen polttoaineesta tulee olla biopolttoainetta. Jos kaikki tämä biopolttoaine tuotettaisiin suomalaisista raaka-aineista, se edellyttäisi, että bioetanolintuotantoon tarvittava ohra-ala olisi 160 tuhatta hehtaaria ja biodiesel-tuotantoa varten rypsiä tai rapsia viljeltäisiin 250 tuhannen hehtaarin alalla.

Viljojen elintarvikekäytön ennakoitaan bioenergiaskenaariossa pysyvän nykyisellään. Viljoja tuotetaan kotimaan markkinoiden kysyntää vastaavasti. Hehtaarisatojen ennakoitaan kasvavan kannattavuuskirjanpitotilojen keskiarvon tasolle. Sätotason parantuminen edellyttää toimintaympäristön muutosta, voimakasta kansallista panostusta tutkimukseen ja tutkimustulosten saattamista käytäntöön. Tukipolitiikka ei nykyisin kannusta sen paremmin laadun kuin määränkään tuottamiseen. Lisäksi markkinoilla on tapahtuttava tuotannon intensiivisyyteen kannus-

tavaa kehitystä. Bioenergiaskenaariossa bioetanolin ja -dieselin tuotantoon tarvittava ohra ja öljykasvien määrä on merkitty kokonaan bioenergian tarpeeksi huolimatta siitä, että sivutuotteena syntyy merkittävä määrä rehua.

Biodieselin pienimuotoinen tuotanto liittyy samanaikaisesti sekä energia-, ympäristö-, vero-, työllisyys- ja alueellisiin näkökohtiin. "Lähidiesel" nostaisi maatilojen rehuomavaraisuutta sekä jalostusastetta. Rypsistä käytetään kaikki osat: siemenet öljynä, valkuainen rehuna, korsi ja glyseroli energiana. Biodieselin valmistus tiloilla voisi olla myös kansantaloudellisesti tärkeää, koska ostovalkuaista ja -polttoainetta tarvittaisiin vähemmän. Samalla syntyisi tuloja ja työtä sekä pienyrittäjyyttä. Bio-tuotantoa voidaan kasvattaa hyödyntämällä myös elintarvike-teollisuuden jätteitä ja ravintoloiden kierrätysrasvoja.

KTM:n työryhmän (KTM Julkaisu 2006:11) mukaan etanolin ja biodieselin tuotantokustannukset ovat Suomessa samat kuin muualla Euroopassa. Euroopassa tuotetut biopolttoaineet eivät kuitenkaan nykyisillä markkinoilla pysty kilpailemaan esimerkiksi Brasiliassa tuotetun etanolin kanssa. Kysynnän ja tarjonnan muutokset voivat kuitenkin vaikuttaa biopolttoaineiden hintoihin kansainvälisillä markkinoilla. Kotimaisista raaka-aineista tuotetuilla biopolttoaineilla voitaisiin kattaa noin 2–3 prosentin osuus liikenteen polttoaineiden kulutuksesta vuonna 2010. Uusia teknologioita jatkossa hyödyntäen kotimaisista raaka-aineista voitaisiin valmistaa jopa kahdeksan prosentin osuus vuonna 2020. KTM:n työryhmän mukaan ei kuitenkaan ole mahdollista edellyttää, että tarvittava biopolttoainemäärä tuotettaisiin kotimaassa ja kotimaisista raaka-aineista. Toimijat valitsevat käytettävät biopolttoaineet markkinaehtoisesti.

KTM:n työryhmä ehdottaa kehitysohjelman käynnistämistä uusien, toisen sukupolven biopolttoaineiden suomalaisten tuotantoteknologioiden kehittämiseksi ja uusien biopolttoaineiden saamiseksi markkinoille vuoteen 2015 mennessä. Näin olisi mahdollista puolittaa biopolttoaineiden aiheuttamat lisäkustannukset kansantaloudelle ja saavuttaa liikenteen biopolttoaineilla jopa 8 prosentin energiaosuus vuoteen 2020 mennessä. Uudet teknologiat avaavat merkittäviä vientimarkkinoita.

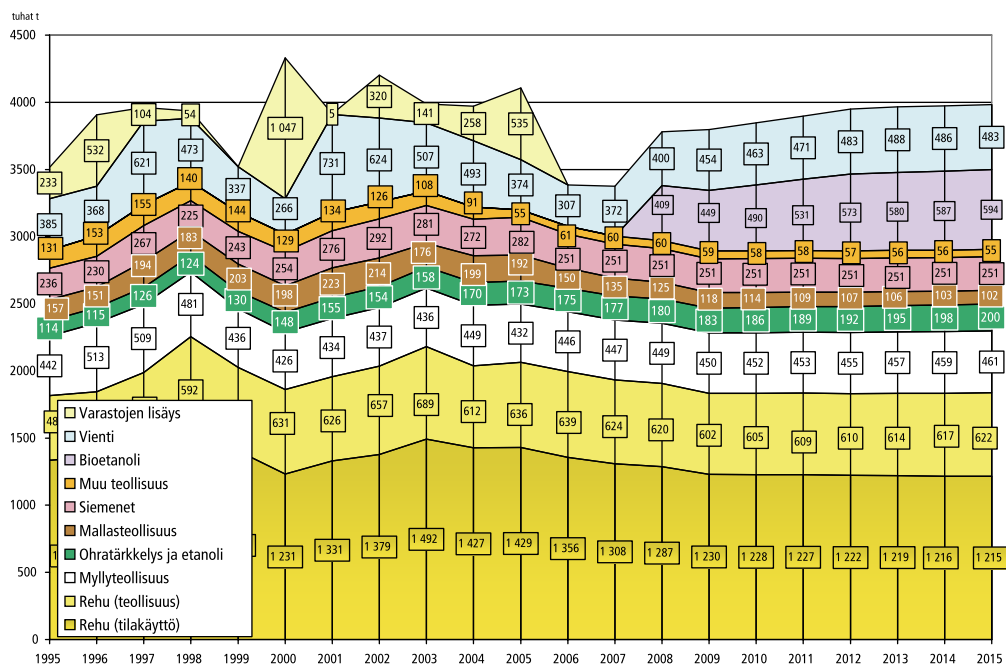
4.2.1 Ohra

Bioetanolin valmistuksessa syntyvä märkärehu alentaa bioenergiaskenaariossa ohraa suoraa rehukäyttöä ja vientiä. Tuotannosta syntyvä märkärehu on kuljetuskustannusten vuoksi käytettävä noin 100 kilometrin etäisyydellä tuotanolaitoksesta. Bioetanolin tuotannon arvioidaan käynnistyvän Suomessa aikaisintaan vuonna 2008, jolloin energiataroituksiin tarvittavan ohraa määrä voi nousta jopa 600 tuhanteen tonniin.

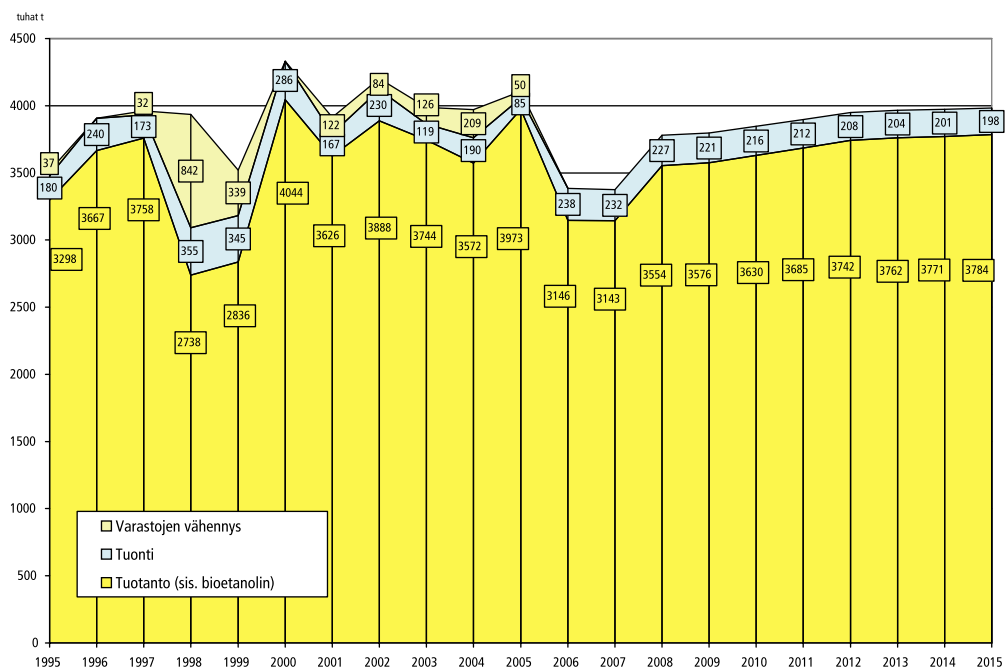
4.2.2 Öljykasvit

Kotimaisten öljykasvien merkitys kasvaa, kun muut EU-maat, erityisesti Saksa, lisäävät rapsin käyttöbiodieselin raaka-aineeksi.

Halpojen tuontirasvojen mm. palmuöljyn taholta tuleva kilpailu edellyttäisi erillistä veronkevennysohjelmaa, että EU:n vaatima biopolttoaineiden 5,75%:n osuus vuoteen 2010 voitaisiin saavuttaa.

Kuva 7. Vijan käyttö Suomessa 1995–2015 – Bioenergiaskenaario

Kuva 8. Vijan tarjonta Suomessa 1995–2015 – Bioenergiaskenaario

5 Suomen viljaketju – viljantuotannosta panoksiin

5.1 Viljantuotanto

5.1.1 Viljantuotannon kannattavuus

Kannattavuuskirjanpitoon kuuluvien viljatilojen tulokset osoittava, että viljantuotannon kannattavuus on vuosien 1998 ja 1999 katovuosia seuranneen nousun jälkeen laskenut koko 2000-luvun, keskimäärin enemmän kuin maatalouden muilla osa-alueilla). Tuloksia laskettaessa on huomioitu vain ”ammatimaisesti hoidettujen” yli 20 hehtaarin viljatilojen tulokset, joilla viljojen ja öljykasvien merkitys tuotannossa on merkittävä. Tilojen viljelyala on keskimäärin 55 hehtaaria (yksityiskohtaisia tuloksia).

Maatila-yritysten kannattavuuteen vaikuttaa hintasuhteiden muutosten ja tuottavuuskehityksen ohella myös tukipolitiikka. Kannattavuuskehityksen luotettava tarkastelu, edellyttää mitta-areita, jotka ottavat huomioon kaikki tuotot ja kustannukset.

Tilastokeskuksen tuottajahintaindeksien mukaan viljojen tuottajahinnat ovat alentuneet noin 20 prosenttia vuosien 2000 ja 2005 välillä. Vastaavana ajanjaksona tuotantopanosten hintaindeksien mukaan maatalouden tuotantotarvikkeiden ja palvelujen hinnat ovat nousseet keskimäärin 8–10 prosenttia. Tuotehinnat ovat alentuneet ja panoshinnat nousseet eli hintasuhte on jatkuvasti heikentynyt. Tuotehintoihin yrittäjä voi vaikuttaa viljalajeja vaihtamalla ja viljan hyvällä laadulla. Panoshinnat tulevat maatalouden ulkopuolelta. Panoshintoja voidaan alen-
taa suurilla osto- ja myyntierillä.

Kannattavuuden ja viljatilatulojen optimointi ovat johtaneet panosten käytön vähentämiseen, jonka seurauksena sadon määrä on vähentynyt tuottavuuden säilyessä ennallaan. Teknisestä kehityksestä huolimatta viljan viljelyn tuottavuus ei ole noussut tarkasteluaikana 1998–2004 aikana. (Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2006). Tämän vuoksi tuottavuuskehityksellä ei ole pystytty kompensoimaan tuotantopanosten hintojen nousun ja viljan hinnan laskua. Koska tuottavuudella tarkoitetaan fyysisen tuotoksen ja panosten välistä suhdetta, katovuodet näkyvät välittömästi tuottavuuden ja siten myös kannattavuuden heikkenemisenä (vuodet 1998, 1999).

Kannattavuuskirjanpitotulosten mukaan viljatilalla tukien osuus kokonaistuotosta on noussut tarkasteluaikana 55 prosentista yli 60 prosenttiin. Tarkastelussa on huomioitu myyntituotoissa myös suoramyyn-
ti muille viljelijöille.

Tilakoon kasvu on yksi keskeisistä keinoista parantaa tuottavuutta ja siten myös kannattavuutta. Vaikka kirjanpitotuloksissa viljatilojen kannattavuuskerroin oli vuonna 2004 keskimäärin 0,35, oli kannattavuuskerroin jo yli 50 hehtaarin kokoluokassa n. 0,5. Keskimäärin suuremmalla tilalla on siis parempi kannattavuus kuin pienemmällä. Yrityskoon kasvaessa voidaan paremmin hyödyntää teknistä kehitystä ja nostaa tuottavuutta. Tilakoon vaikutusta kannattavuuteen voidaan tarkastella myös yksikkökustannusten perusteella eli suhteuttamalla tuotantokustannukset tuotettuun viljamäärään. Viljantuotannossa yksikkökustannus alenee peltoalan kasvaessa. Tilakoon kasvaessa yksikkökustannusten lasku ei näytä pysähtyvän, vaikka lisääntyvä peltolohkojen hajanaisuus lisääkin kustannuksia. Ongelmaksi muodostuu tosin pellon saatavuus ja viljelysmaan nouseva hinta. Vaikka pellostaa ei kannattavuuslaskelmissa aiheudu poistoja, lasketaan peltoon sitoutuneelle pääomalle viiden prosentin mukainen korkovaatimus, joka täytyy kyetä kattamaan tuotoilla.

Taulukko 1. Kannattavuuskerroin viljatilalla ja koko maassa 1998–2004

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Viljatilat, kannattavuuskerroin	0,44	0,28	0,72	0,56	0,54	0,40	0,35
Kaikki tilat, kannattavuuskerroin	0,56	0,54	0,71	0,69	0,56	0,50	0,52
Viljatilat, nettoarvolisäys vuosityöpanosyksikköä kohti	16 429	12 160	24 868	20 384	23 054	20 926	19 671

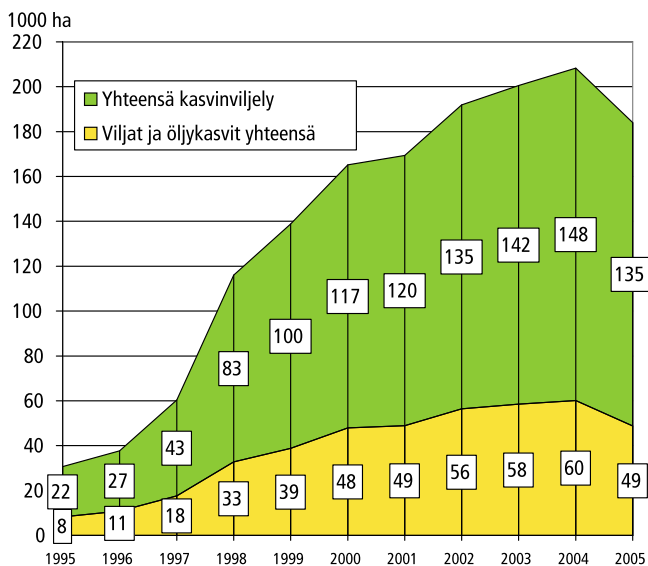
Lähde: www.mtt.fi/mttl/kirjanpitotilat.html. Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuren osan yrittäjän oman työn palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta näille korvaukseksi jäävä maataloustulo kattaa. Kun tilan kannattavuuskerroin on tasan 1,00, maatalouteen sijoitetulle omalle pääomalle saatu korko ja yrittäjäperheen tekemälle työlle saatu tuntipalkka ovat ennalta asetettujen laskentakorkovaatimuksen ja tuntipalkkavaatimuksen suuruiset. Kannattavuuskertoimen poiketessa arvosta 1,00 pääomalle ja työlle saadut korvaukset poikkeavat ennalta asetetuista vaatimuksista samassa suhteessa. Nettoarvolisäys on tuotoista tiettyjen kustannuserien vähentämisen jälkeen sekä omille että vieraille kiinteille tuotantopanoksille (työ, maa, pääoma) korvaukseksi jäävä osuus. Vuosityöpanosyksiköt osoittavat, kuinka monta laskennallisesti täyden vuosityöpanoksen tekevää työntekijää (yrittäjäperhe ja palkattu henkilöstö) yrityksessä työskentelee.

5.1.2 Luomutuotanto

Suomessa on tällä hetkellä noin 4300 luomuviljelijää. Luomutuotannon kokonaisala on 135 tuhatta hehtaaria, joka kattaa n. 6,5 % Suomen kokonaisviljelyalasta. MMM:n vuonna 1999 asettamasta tavoitteesta, jonka mukaan luomupinta-alan pitäisi saavuttaa 10 % osuus kokonaisviljelyalasta tänä vuonna ja 15 % vuonna 2010, on jääty jälkeen. Ympäristöministeriön KULTU -ohjelmassa luomuelintarvikkeiden tavoiteosuudeksi on asetettu 3 % vuonna 2010 ja 6 % vuonna 2020. Luomutuotteiden osuus kotimaan kulutuksesta on tällä hetkellä vain 1 %.

Sekä luomun tarjontaa että kysyntää pyritään edistämään. Tarjonnan lisäämiseksi on parannettava viljelijöiden motivaatiota ja tietämystä luomusta sekä sitoutettava teollisuutta ja kaupan yrityksiä kehittämään luomutuotteiden valmistusta ja markkinointia. Kysynnän lisäämiseksi on edistettävä kuluttajien ja suurkeittiöiden ostohalukkuutta (Työryhmämuistio MMM 2005:2).

Luomuviljan osuus luonnonmukaisen tuotannon kokonaispinta-alasta on vaihdellut 36–41 %:n välillä viimeisten kymmenen vuoden aikana. Luomuviljan pinta-ala Suomessa lähti EU - jäsenyyden alkuvuosina nopeaan kasvuun, mutta kasvu pysähtyi 2000-luvun alussa. Vuonna 2005 kaikkien viljalajien sekä öljykasvien luomupinta-ala jopa laski 10–35 % edellisvuoteen verrattuna.

Kuva 9. Kasvinviljelyn ja viljan luomupinta-alat Suomessa.

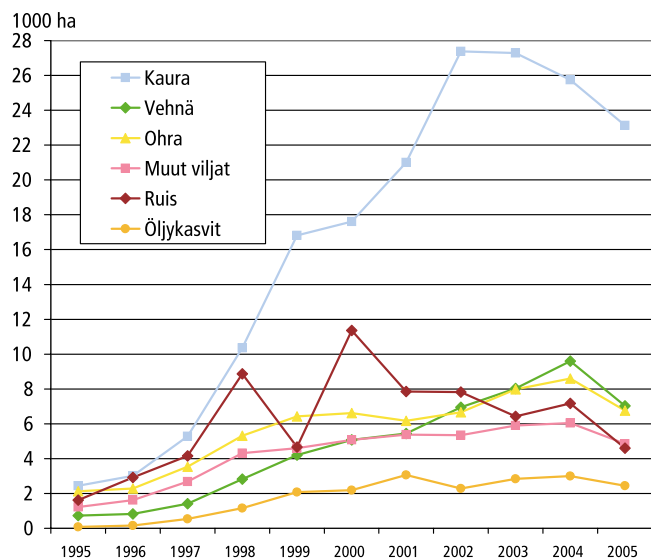
Lähde: EVIRA.

Suomen luomuviljan tuotannossa suurin ongelma on kysynnän ja tarjonnan välinen epätasapaino. Luomuviljamarkkinoita on pyritty ohjaamaan useilla eri ohjelmilla, mutta epätasapainossa olevaa markkinatilannetta ei ole pystytty korjaamaan. Sen johdosta yli puolet luomuviljan tuotannosta menee tavanomaiseen käyttöön. Luomuviljaketjun kehittämiseen tarvitaan oma kehittämisohjelmansa.

5.2 Tuotantopanokset

Tuotantopanosten reaali hinnat ovat nousseet ja viljojen reaali hinnat laskeneet tasaisesti 2000-luvulla, mikä on vähentänyt panosten käyttöä ja yleensä viljanviljelyn tuottavuutta. Öljykasvien reaali hinnat sen sijaan ovat nousseet, mikä on kasvattanut öljykasvien viljelypinta-alaa.

Panoshinnoista nopeimmin ovat nousseet energia sekä koneiden huolto ja korjaus. Lannoitteiden hinnat lähtivät lievään laskuun EU-jäsenyyden jälkeen. Vuodesta 2000 alkaen lasku taittui ja lannoitteiden hinnat kääntyivät nousuun raaka-aineiden, etenkin typpiraaka-aineen hinnannousun vuoksi. Lannoitteiden – erityisesti fosforin ja kaliumin – käyttö on vähentynyt koko 90-luvun ajan ja kehitys on jatkunut edelleen tasaisesti. Tämä on osaltaan vaikuttanut myös satojen kehitykseen.

Kuva 10. Viljalajien ja öljykasvien luomupinta-alat, 1995–2005.

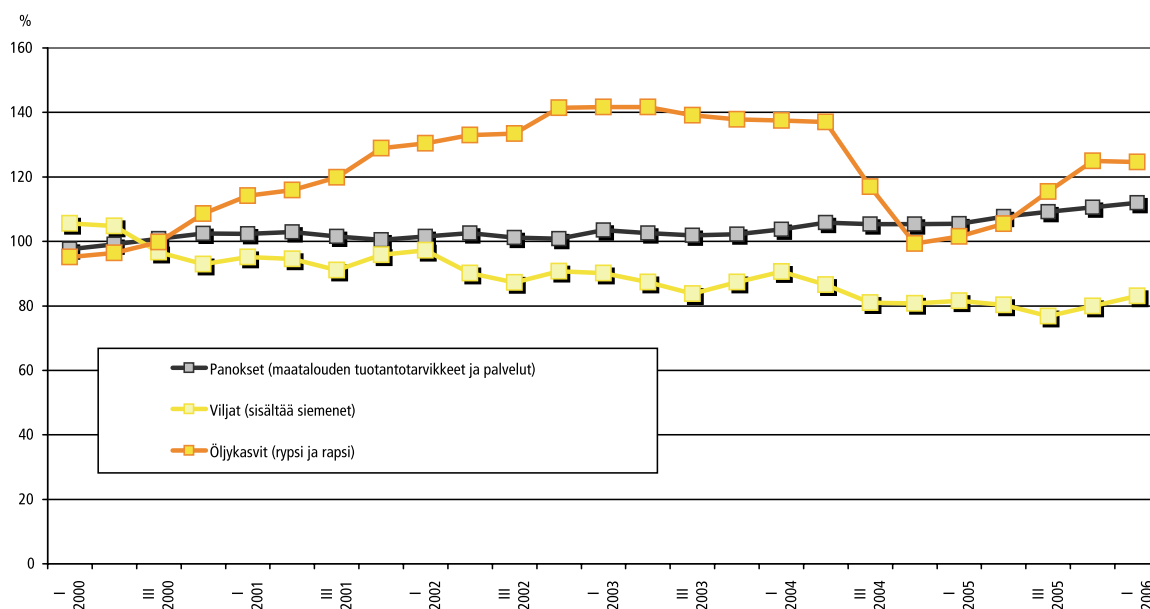
Lähde: EVIRA.

Maanparannuskalkin myynti pellohehtaaria kohti on laskenut EU-aikana lähes 60 %. Kalkituksella saatava lisäadon arvo on alentunut samalla kun kalkituskustannus ei ole muuttunut merkittävästi. Kalkituksen väheneminen liittyy myös vuokrapellon lisääntymiseen ja lyhyisiin vuokrasopimuksiin. Kasvinsuojeluaineiden käyttömäärät laskivat tuntuvasti jo EU - jäsenyyttä edeltäneinä vuosina. EU-aikana niiden käyttö on kuitenkin lisääntynyt, mihin on vaikuttanut viljan viljelyalan kasvu ja nurmialan väheneminen. Viime vuosina kasvinsuojeluaineiden – etenkin glyfosaatin – käyttöä on lisännyt suorakylvön ja kevennetyn maanmuokkauksen yleistäminen.

Hyvät viljalajikkeet ovat edellytys Suomen viljaketjun menestymiselle. Ulkomaiset jalostajat eivät erityisemmin ota huomioon jalostusohjelmissaan maamme olosuhteita eivätkä Suomen tarpeita, joten esim. kauran, kevätvehnän, rypsin ja ruislajikkeiden

jalostus on paljon kotimaisen kasvinjalostuksen varassa. Viljelyssä olevien lajikkeiden on kuitenkin samalla vastattava käyttäjien tarpeita. Kotimaisen käytön lisäksi tulisi myös selvittää näiden lajikkeiden vientimahdollisuuksia pohjoisille alueille. Sertifioidun siemenen käyttö ei ole noussut eurooppalaiselle tasolle. On pyrittävä siihen, että käytettävä kylvösiemen on laadukasta ja että sen laatu myös tunnetaan. Huoltovarmuuskukun (HVK) strateginen tavoite on varmistaa 80 tuhatta tonnia pohjoisiin olosuhteisiin soveltuvaa kylvösiementä, josta on 30 tuhatta tonnia sertifioitua ja loput on lajikepuhdasta viljan siementä.

Tuotantopanosten hinnat eivät saa Suomessa ylittää kilpailijamaiden hintoja ellei markkinoilta saatava tuotto ole vastaavasti korkeampi. Kiinteissä tuotantopanoksissa, erityisesti konekustannuksissa, on säästämismahdollisuuksia.

Kuva 11. Maataloustuotannon panosten ja viljan reaalihinnan kehitys (2000=100%)

Lähde: Tilastokeskus. Panosten hintakehityksessä ovat mukana mm. siemenet, energia, lannoitteet, maanparannusaineet ja kasvinsuojelutuotteet sekä koneiden ja rakennusten käyttö ja muut tavarat ja palvelut. Viljan hintakehitys on laskettu vehnän, rukiin, ohran ja kauran hinnoista.

6 Kansainvälinen vertailu

Itämeren maiden viljamarkkinoiden kehitys vaikuttaa monin tavoin Suomen viljasektorin toimintaan. Näistä maista varsinkin Ruotsin, Baltian maiden ja Luoteis-Venäjän markkinoiden seuranta on erityisen tärkeää strategiaa laadittaessa. Ne merkitsevät sekä mahdollisuuksia että uhkia Suomen viljasektorille. Viljastrategiaan liitetään myöhemmin erillisenä osana kansainväliseen vertailuun liittyvät indikaattorit.

Ruotsi on ennen kaikkea merkittävä yhteistyökumppani. Ruotsin koko viljaketju on pitkälti yhden organisaation hallussa, mikä vähentää toimijoiden ja ketjun eri tasojen välisiä transaktiokustannuksia ja edistää resurssien keskittämistä strategisesti tärkeille alueille. Toisaalta liiallinen keskittyminen voi aiheuttaa myös tehottomuutta.

Keskittynyt markkinarakenne lisää neuvotteluvoimaa kotimaan ketjussa, tuo tehokkuutta tutkimus- ja kehitystoimintaan sekä auttaa tekemään selkeitä linjapäätöksiä ulkomaille etabloitumisessa. Ruotsi pyrkii johtavaan asemaan Itämeren alueella keskittyneen osaamisen ja tehokkaiden pääomamarkkinoiden kautta ja on tässä mielessä Suomelle sekä kilpailija että kumppani.

Ruotsin markkinat ovat valmiit ottamaan vastaan uusia pitkälle jalostettuja viljatuotteita. Funktionaaliset elintarvikkeet tarjoavat myös yhteistyömahdollisuuksia Ruotsin sekä muiden Pohjoismaiden, Tanskan ja Norjan tutkimustahojen kanssa. Yhteistyötä on mahdollista käyttää hyväksi kolmansien maiden markkinoilla.

Baltian maiden viljasektoreita on monilla tahoilla pidetty kasvavana kilpailijana etenkin niiden liittyttyä EU:hun. Suurin uhka on viljatuotteiden tuonti Suomeen. Vaikka jatkuva, suurten viljajamäärien tuontia ei pidetäkään todennäköisenä, Latvia ja Liettua voivat satunnaisesti toimittaa suurehkoja viljaeriä myös Suomeen.

Varsinainen uhka Suomen viljasektorille on jalostettujen tuotteiden tuonti. Vaikka palkkataso on koko ajan lähenemässä Suomen tasoa, tarjoavat alemmat kustannukset Baltian yrityksille huomattavia kilpailuetuja vielä useiden vuosien ajan. Baltiasta on puolivalmisteiden ja valmiiden tuotteiden tuontipaineita ketjun eri tasolla. Esimerkkinä ovat jauhojen tuonti Suomen leipomoyrityksille ja erilaisten vilja- ja kotieläintuotteiden tuonti kaupan omilla merkeillä.

Baltian markkinoilla tarjoutuu runsaasti myös mahdollisuuksia Suomen elintarvikeyrityksille ja jopa viljelijöille. Etabloituminen Baltiaan kasvattaa suomalaisten yritysten liikevaihtoa ja parantaa niiden toimintaedellytyksiä, koska ne voivat hyötyä suoraan Baltian markkinoiden kasvusta. Vaikka etabloituminen on selvä mahdollisuus yksittäisille yrityksille, voi se merkitä myös uhkaa, mikäli Baltian tuotannolla korvataan Suomen tuotantoa ja tuotteet myydään Suomen markkinoille. Tämä tarkoittaisi työllisyyden ja raaka-aineen tuotannon siirtymistä Baltian alueelle.

Venäjän tarjoamat uhat ja mahdollisuudet ovat Baltian maiden kanssa samansuuntaisia. Etabloituminen tarjoaa mahdollisuuksia yrityksille, mutta selkeästi alhaisemmat kustannukset antavat mahdollisuuden tuoda valmiita tuotteita takaisin Suomen markkinoille.

Suomen sijainti lähellä Luoteis-Venäjän markkina-alueella on strategisesti tärkeä ja tarjoaa selkeät logistiset edut verrattuna esim. muihin Pohjoismaihin tai Länsi-Euroopan valtioihin. Vaikka viljaketjun jalostuskapasiteettia on vauhdikkaasti laajennettu, Luoteis-Venäjän viljatase pysyy seuraavien kymmenen vuoden aikana oletettavasti reilusti alijäämäisenä. Tämä tarjoaa vientimahdollisuuksia etenkin mallasohran ja rehuviljan viennille.

Muista Itämeren maista **Saksa** on kauran suurkäyttäjä sekä ruokaviljan markkina-alue. Erityisesti kauralle ja luomutuotteille on tarjoutunut hyviä vientimahdollisuuksia. Toisaalta se on myös merkittävä vehnän, ohra ja rukiin tuottajamaa. Yhtenä Euroopan suurimmista maista Saksa vaikuttaa suoraan viljamarkkinoiden kysyntään ja tarjontaan sekä viljahintojen muodostukseen Itämeren alueella.

Puola on myös tärkeä rukiin ja kauran tuottaja, jolla on vielä paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Juuri näillä viljalajeilla se pyrkii tulevaisuudessa kilpailemaan Suomen ja muiden Pohjoismaiden kanssa EU:n ja kolmansien maiden markkinoilla. Toisaalta Puolalla on uusista jäsenmaista suurimmat markkinat, jotka houkuttelevat investointeja ja tekevät maan kiinnostavaksi etabloitumisalueeksi suomalaisillekin yrityksille.

Tanska pyrkii vahvan maatalouden ja elintarvikesektorinsa avulla hallitsemaan Itämeren aluetta. Tanskan elintarvikejalostajat ovat kansainvälisesti vahvoja. Ne ovat saavuttaneet merkittäviä markkinaosuuksia Itämeren alueella esimerkiksi sokeri- ja panimoteollisuudessa. Lisäksi paljon investointeja on tehty liha- ja meijerialalla. Tanskan vahva kotieläinsektori on tehokas rehunkäyttäjä. Suuret tanskalaiset kotieläintilat ovat investoineet Baltian maiden ja Puolan lihan- ja maitotuotantoon. Tanska on merkittävä kilpailija Suomen liha- ja meijeriyrityksille.

7 Suomalaisen viljaketjun SWOT analyysi

Suomalaisella viljaketjulla on paljon käyttämättömiä mahdollisuuksia. Ydinkysymys on se, miten nämä mahdollisuudet saa-

daan muutettua vahvuudeksi ja miten viljaketjuun saadaan tätä kautta lisäarvoa ketjun kaikille osapuolille. Lisäarvomahdollisuuksia arvioitaessa on tehtävä ero pääasiallisten käyttötarkoitusten kesken. Näitä ovat massavilja, erikoisvilja ja energia-
vilja. Raaka-aineelta vaadittavat laatuvaatimukset ovat erilaiset kyseisissä ryhmissä.

Vahvuudet

- Tuotteiden korkea tekninen ja hygieeninen laatu
- Viljasektorin ja hallinnon samansuuntaiset näkemykset maatalouspolitiikan linjasta
- Ammattimaisten viljelijöiden hyvä osaaminen
- Viljan lämmينilmakuivaus ja tilavarastointi
- Viljan tilavarastointi ja jäljitettävyyden
- Puhdas maaperä ja matala raskasmetallipitoisuus
- Seleenipitoisen viljan kansanterveydellinen vaikutus
- Rikas leipäkulutturi
- Vahva kotieläinsektori

Heikkoudet

- Heikko tuottavuus viljelyssä ja korkeat tuotantokustannukset
- Viljantuotannon suuret vuosittaiset laadun ja määrän vaihtelut
- Raaka-aineen kysynnän ja tarjonnan alueellinen epätasapaino
- Logistiset kustannukset
- Kotimarkkinoilta ei kasvua
- Puutteet viljaketjun markkinaosaamisessa
- Tutkimustulosten käytäntöön soveltaminen ja tuotteistaminen
- Vähittäiskaupan vahva kilpailuasema

Mahdollisuudet

- Lisäarvon aikaansaaminen koko viljaketjussa
- Tutkimustiedon tehokkaampi "jalkautus"
- Funktionaalisten elintarvikkeiden klusterin muodostuminen
- Erikoistuotteet – terveellisyystrendi
- Lähialueiden markkinoiden kasvu
- Vientimahdollisuuksien parempi hyödyntäminen kansainvälisillä markkinoilla
- Suomalaisen teollisuuden etabloituminen lähialueille
- Viljaketjun kehittäminen yhteistyön ja laatutyön avulla - sopimustuotanto
- Jäljitettävyyden hyödyntäminen
- Logistiikan tehostaminen
- Teolliseen jatkojalostukseen liittyvä osaaminen
- Informaatiojärjestelmät
- Viljan ja öljykasvien käyttö bioenergiaksi

Uhat

- Kauppa- ja maatalouspolitiikan muutokset (WTO, EU)
- Tukien mahdollinen irrottaminen tuotannosta
- Interventiojärjestelmän ja vientitukijärjestelmän loppuminen
- Tuotantosidonnaisen kansallisen tuen mahdollinen loppuminen
- Ekstensiivisen viljelyn lisääntymisen vaikutus viljan laatuun
- Viljelymotivaation heikentyminen
- Viljatuotteiden tuonnin lisääntyminen
- Viljaa jalostavan teollisuuden kilpailukyvyyn heikkeneminen

Kuva 12. Suomen viljasektorin SWOT

8 Johtopäätökset

Visio:

”Suomalaiset viljatuotteet ovat haluttuja ja niillä on vahva asema kotimarkkinoilla. Ne ovat myös kansainvälisesti kilpailukykyisiä. Kannattavalla kotimaisella viljantuotannolla katetaan teollisuuden raaka-ainetarpeet.”

Viljaketjun menestystekijät:

1. Kuluttajien tarpeiden tyydyttäminen kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla.
2. Laatuketjun kehittäminen innovatiivisen tuotteistamisen ja tehokkaan markkinoinnin avulla.
3. Yhtenäinen ja tehokas viljaketju, jonka kaikki osat toimivat kannattavasti ja markkinalähtöisesti hyvässä vuorovaikutuksessa keskenään.
4. Maatalouspolitiikan ja toimintaympäristön muutosten ennakointi.
5. Viljan monipuolisten käyttömahdollisuuksien kehittäminen ja hyödyntäminen.

Suomen viljastrategian päälinjauksia ja toimenpide-ehdotuksia:

Strategia määritellään kolmeen tasoon jakautuen: päätavoitteet, tavoitteet ja toteuttamiseen liittyvät keinot ja toimenpiteet. Toimenpiteistä muodostuu strategian hankesalkku.

8.1 Kuluttajien tarpeiden tyydyttäminen kestäväällä ja pitkäjänteisellä tavalla

Asiakslähtöisyys ja kuluttajien luottamuksen ylläpitäminen

Viljaketjun toiminnan on lähitulevaisuudessa entistä enemmän perustuttava asiakslähtöisyyteen ja asiakastarpeiden tuntemiseen. Päämääränä on ylläpitää ja kehittää kuluttajien luottamusta kotimaisiin elintarvikkeisiin siten, että tuotteiden tekninen ja hygieeninen laatu täyttävät kuluttajien vaatimukset, tuotantotavat ovat ympäristöystävällisiä ja raaka-aine on jäljitettävissä. Viljaketjun läpinäkyvyydessä kotimaisella tuotannolla ja jalostuksella on kilpailuetu tuontituotteisiin nähden. Hinnan lisäksi ostotilanteessa ratkaisevat laatu, maku, terveellisyys,

puhtaus ja kotimaisuus. On tuettava hankkeita, jotka tähtäävät kotimaisen viljan kulutuksen lisäämiseen.

Viljaketjun toimijoiden on seurattava kulutustrendejä ja pyrittävä ennakoimaan kulutustottumusten muutoksia. Viljaketjun on vahvistettava ponnistuksia erityisesti viljan terveysvaikutusten tunnetuksi tekemisessä.

Tavoite: Viljan- ja viljatuotteiden kotimaisen kulutuksen edistäminen.

Toimenpide (VYR ja koko viljaketju): Viljaketju tukee suomalaisen viljan ja viljatuotteiden tunnettuutta ja markkinointia sekä toimii yhdessä kotimaisen ruoan kulutusta edistävien järjestöjen ja päivittäistavarakaupan kanssa.

8.2 Laatuketjun kehittäminen innovatiivisen tuotteistamisen ja markkinoinnin avulla

Tutkimus, tuotteistaminen ja markkinointi

Viljan laatuketjulla tarkoitetaan ketjun kokonaisvaltaista toimintaa pellolta pöytään. Lopputuotteen laadun varmistamiseksi tuotantoketjun ja sen valvonnan tulee olla aukoton ja jäljitettävissä; laadunvarmistuksen ja vastuun tuotteiden laadusta tulee korostua ketjun kaikissa vaiheissa alkutuotannosta kuluttajalle saakka. (MMM, 2001)

Viljaketjun kehittyminen tieteen ja teknologian keinojen avulla on välttämätöntä, jotta viljaketjulle syntyisi kestävää kilpailuetua ja erikoisosaamista. Uusien tuotteiden ja tuotekonseptien kehittäminen on tärkeää. Esimerkiksi biotekniikan sovelluksiin liittyy selkeitä mahdollisuuksia ja Suomen viljasektorin tulee olla aktiivisesti mukana kansainvälisessä kehityksessä (ERA ohjelma). Erityisesti Pohjoismaiden väliset yhteistyömahdollisuudet ovat tärkeitä.

Viljastrategian yhtenä tavoitteena on ohjata tutkimus- ja tuotekehityshankkeiden aloittamista sekä suuntaamista edistämään tuotteistamista ja markkinointia nykyistä tehokkaammin. Ketjun toimijoiden on vaikutettava myös siihen, että julkisista tutkimusprojekteista saadut tiedot ovat mahdollisimman käytännönläheisiä (Laatustrategia, SITRA, TEKES, MTT, VTT, yliopistot ja korkeakoulut). Julkisten toimijoiden tulee ottaa nykyistä selkeämmin vastuuta tutkimustulosten viemiseksi käytännön tasolle.

Viljatuotteiden markkinointia toteutetaan yhteistyössä teollisuuden, kaupan ja viljelijöiden välillä kehittämällä aktiivisesti ja monipuolisesti erilaisia jakelukanavia (vähittäiskauppaa, Ho-

recaa, suurkeittiöitä, laitoksia, kauppahalleja, torikauppaa, suoramyyntiä ja vientiä). Tutkimustulosten hyödyntäminen, tuoteistaminen ja markkinointiosaaminen ovat tärkeitä osaamisalueita myös pienille ja keskisuurille yrityksille.

Kotimaisen tutkimustoiminnan kokoamiseksi saattaisi myös vilja-alalla olla perusteltua muodostaa virtuaalisesti toimiva strategisen huippuosaamisen keskittymä paremmin verkostoinnin kautta, kuten Sitran ERA-ohjelma suosittelee. Julkista rahoitusta tulee suunnata aiempaa enemmän uusien markkinointimahdollisuuksien ja uusien markkina-alueiden kartoittamiseen.

Tavoite: Ketjun tuotteistamis- ja markkinointikyvyn parantaminen sekä innovatiivisuuden lisääminen viljaketjun toiminnassa.

Toimenpide (VYR ja koko ketju): Tutkimusrahojen suuntaaminen tukemaan suomalaisen viljaketjun menestymistä kotimaisilla ja kansainvälisillä markkinoilla sekä tutkimustulosten hyödyntäminen julkisen sektorin ja viljaketjun yhteistyötä parantamalla.

Toimenpide (VYR ja koko viljaketju): Uusien innovatiivisten tuotteiden ja markkinointitapojen kehittäminen.

Kansainvälistymisen ja viennin edellytykset

Tavoitteena tulee olla viljan ja viljatuotteiden viennin arvon ja määrän kasvattaminen. Nykyisestä jalostamattomasta viljan viennistä tulee siirtyä enenevässä määrin viljatuotteiden sekä kotieläintuotteiden vientiin. Terveelliset elintarvikkeet ovat kasvava tuoteryhmä, jonka tutkimukseen ja tuotekehitykseen on viime vuosina panostettu runsaasti. Tuotekehityksen kannustimena ovat olleet nimenomaan hyvät vientinäkyvät.

Luomuviljan vienti on ollut joinakin vuosina merkittävää. Varsinkin laadukkaalla luomukauralla voi olla kansainvälisesti kasvavaa kysyntää tulevaisuudessa.

Viljan kuitujen terveysvaikutteisuus tulisi todentaa ja hyödyntää nykyistä tehokkaammin poikkitieteellisellä, terveys- ja ravitsemusalan sekä viljateknologian käsittävällä tutkimusyhteistyöllä. On tärkeää nostaa vilja-alan ravitsemusosaaminen sekä kaura Suomen erikoistumisalueeksi kansainvälisessä työnjaossa.

Maltaan käyttö erikoistarkoituksiin ja muuhun kuin perinteiseen juomateollisuuteen on selvitettävä. On kehitettävä mallasohran vientimahdollisuuksia mm. Venäjälle sekä uusien entsyymipitoisten mallasohralajikkeiden tuottamismahdollisuuksia. Ohran viljelyä kehitetään kannustamalla viljelemään yhä laajemmin kansainvälisesti käytettyjä panimoasiakkaiden haluamia mallasohralajikkeita.

Tavoite: Viljanviennin painopisteen siirto jyvistä lopputuotteisiin sekä uusien vientimarkkinoiden etsiminen pitkälle jalostetuille tuotteille. Suomalaisen erikoisviljan tunnettuuden parantaminen ja imagon kehittäminen.

Toimenpide (koko viljaketju): Uusien markkinoiden ja potentiaalisten asiakasryhmien kartoittaminen.

Toimenpide (VYR ja Suomen kaurayhdistys): Kauran menekinedistämistoimenpiteiden jatkaminen ja laajentaminen sekä verkostoitumisen edistäminen kaura-alalla.

Toimenpide (VYR ja viljaketju): Selvitetään viljojen eri kaupankäyntimuotoja ja niiden tuomia mahdollisuuksia kauran viennin kehittämisessä.

Toimenpide (VYR ja viljaketju): Mallasohran ja erikoismaltaiden vientiedellytysten edistäminen ja uusien tuotteiden markkinoinnin tukeminen.

Luomuviljan tuotanto

Luomu on tapa erilaistaa tuotantoa. Luomuvilja on osa viljaketjua, ja sillä on rooli ketjun jokaisessa segmentissä.

Luomutuotteilla on tulevaisuudessakin oma asiakasryhmänsä, joten niiden on pysyttävä osana peltoviljelyn tuotevalikoimaa. Luomuviljaketjun toimintaa ja kilpailukykyä on kehitettävä markkinointiedellytysten ja – mahdollisuuksien mukaisesti. Energian hinnannousu ja sen vaikutukset viljelyn tuotantokustannuksiin ja panosten hintoihin voivat suosia luomuviljan tuotantoa. Luomu on kansallisesti olennainen osa ekologisesta uskottavasta viljaketjun imagoista, vaikka kuluttajavalinnoissa luomu ei toistaiseksi ole saanut ekologista merkityksensä mukaista arvostusta.

Tavoite: Luomuviljaketjun kilpailukyyn kehittäminen muun viljaketjun yhteydessä.

Toimenpide (luomuviljaketju): Luomuviljaketjun kilpailukyyn arviointi ja erillisen luomuviljastrategian toteuttaminen.

Toimenpide (TIKE ja VYR): Luomutuotantoa koskevan tilastoinnin ja hintatietojen keräämisen kehittäminen.

8.3 Yhtenäinen ja tehokas viljaketju, jonka kaikki osat toimivat kannattavasti ja markkinalähtöisesti hyvässä vuorovaikutuksessa keskenään

Ketjun yhteisen edun tulisi ohjata kaikkien osapuolien toimintaa. Viljastrategian toimenpiteenä laaditaan viljaketjun toimintaa kuvaavia mittareita ja seurataan niiden toteutumista säännöllisesti. Ketjun toimijat sitoutuvat toteuttamaan strategiaa ja reagoimaan poikkeaviin lukuihin mahdollisimman nopeasti. VYR:in toiminnassa ja strategian toteuttamisessa on korostettava saatuja synergiaetuja, jotta ketjun osapuolet kokevat sitoutumisensa hyödylliseksi.

Tavoite: Viljaketjun toimijat sitoutuvat yhteistyön jatkamiseen ja kehittämiseen.

Toimenpide (VYR ja viljaketju): Vilja-ala yhteistyöryhmän toiminnan jatkaminen. Ketjun toimintaa kuvaavien skenaarioiden ja muutoksia kuvaavien mittareiden laatiminen ja jatkuva seuranta. Tuloksista raportointi mm. VYR:in toimialaraporteissa sekä seminaareissa.

8.3.1 Viljaa käyttävän teollisuuden tulee olla kilpailukykyistä

Viljateollisuudella on ratkaiseva merkitys viljaketjun lisäarvon muodostamisessa ja kotimaisen viljan hyödyntämisessä.

Kotimaisen raaka-aineen saatavuus

Teollisuuden kilpailukyyn kannalta on keskeistä, että sillä on saatavilla laadultaan käyttötärpeenmukaista, jäljitettävää ja hinnaltaan kilpailukykyistä kotimaista raaka-ainetta. On myös huolehdittava uusien markkinoiden ja tuotteiden edellyttämän erikoislaatuisten viljan saatavuudesta. Raaka-ainekustannukset eivät oleellisesti voi poiketa kilpailijamaiden vastaavista siirryt-

täessä asteittain kohti kansainvälisen kaupan vapauttamista. Samalla teollisuuden tulisi sitoutua kotimaisen raaka-aineen käyttöön, jos sitä edellä mainituilla ehdoilla on saatavilla. Sitoutumisessa esimerkiksi sopimustuotanto on hyödyllinen apuväline.

Kustannustehokkuuden parantaminen

Suomalainen elintarviketeollisuus toimii EU:n yhteismarkkinoilla. Erityisesti Baltian maiden ja Puolan liittyttyä yhteisön jäseneksi markkinatilanne Itämeren alueella on muuttunut. Menestykseen kiristyvillä markkinoilla teollisuuden tulee jatkuvasti parantaa kilpailukykyään.

Suuri suomalainen yritys on EU:ssa pieni. Toimialan rakenteen kehittämisen kannalta olisi tärkeää, että kotimarkkina-alueeksi katsotaan kuuluvan myös lähialueet, kuten yhteisillä markkinoilla olevat Itämeren maat. Tämä antaisi mahdollisuuden suomalaisille yrityksille parantaa toimialajärjestelyjen avulla kustannustehokkuuttaan ja säilyttää kilpailukykyänsä avoimilla markkinoilla. Kansallisella kilpailulainsäädännöllä ei tulisi rajoittaa teollisuuden rakennemuutosta määrittelemällä relevantti markkina-alue ahtaammin kuin tärkeimmissä kilpailijamaisamme.

Tavoite: Teollisuuden kustannustehokkuuden parantaminen.

Toimenpide (teollisuus): Kilpailulainsäädännön tulkinnan muuttaminen relevantin markkina-alueen määrittelyssä.

Toimenpide (teollisuus): Teollisuuden toimintaprosessien tehostaminen.

Uusien innovatiivisten tuotteiden kehittäminen ja markkinoiminen

Uusien tuotteiden kehityksessä tehdään yhteistyötä yritysten ja valtion rahoittamien tutkimusprojektien kesken. Kotimaisen viljaraaka-aineen ominaisuuksien tutkimiseen, tuotteistamiseen ja tunnetuksi tekemiseen on perusteltua panostaa myös monilla muilla tasoilla, kuten maatalous- ja elintarviketieteessä sekä lääke-, bio-, ravinto- ja ympäristötieteessä.

Tavoite: Innovatiivisuudella uusia tuotteita ja tuotekonsepteja.

Toimenpide (teollisuus): Teollisuuden tutkimus- ja kehitystoiminnan lisääminen yksityisin tai julkisin varoin.

8.3.2 Viljan kauppatapojen kehittämällä luodaan lisäarvoa viljaketjuun

Sopimustuotannon kehittäminen

Sopimustuotannolla on keskeinen rooli viljaketjun toimivuuden kehittämisessä. Sopimustuotannon avulla varmistetaan kysyntää vastaava viljan määrä ja laatu. Tätä varten viljan hinnan määrittäminen ennakoon tulee ottaa laajasti käyttöön ja viljan käyttökohteen mukaiset laatukriteerit pitää olla tiedossa. Sopimustuotannon on tarkoitus vähentää ns. osoitteettoman viljan tuotantoa. Kehittämistyössä tulee pyrkiä hyödyntämään esimerkiksi kansainvälisten viljapörssien tarjoamia mahdollisuuksia ja lisätä samalla viljaketjun toimijoiden osaamista ja tietämystä viljamarkkinoista.

Viljakaupan osapuolien on jatkuvasti kehitettävä viljakauppajärjestelmää ja hinnoittelua, jotta se palvelisi kaikkia osapuolia. Markkinaosapuolilla tulee olla käytössään monipuolisia sopimustoimintakäytäntöjä, joista viljelijät voivat valita itselleen parhaiten sopivat vaihtoehdot. Avoimet markkina- ja hintatilastot sekä sähköiset viljamarkkinapaikat edistävät markkinoiden toimivuutta. Muita viljaketjun palveluita, kuten neuvontaa, suunnittelua, kuljetusta, tulee kehittää nykyistä tehokkaammiksi, toimiviksi yhteistyöverkostoiksi.

Tavoite: Sopimustuotannon kehittäminen vastaamaan toimijoiden tarpeita.

Toimenpide (viljelijät, viljakauppa ja teollisuus): Laaditaan viljakaupan sopimustuotannon ohjeisto sekä kytketään viljan hyvät tuotanto- ja varastointitavat tuotanto- ja kauppasopimusten osaksi.

Toimenpide (koko ketju): Erikoislaatuisten viljan sopimustarpeen selvittäminen, viljalajikohtaisen laatu hinnoittelun kehittäminen ja sen soveltaminen sopimustuotantoon ja kaupan käyntiin.

Viljakaupan logistiikan tehostaminen

Viljaketjun tehostamisen huomionarvoisimpia mahdollisuuksia on logististen kustannusten karsiminen. Tämä tarkoittaa kuljetusmatkojen lyhentämistä ja rationalisoinnista, transaktiokustannusten alentamista ja viljantuotannon sijoittumista mahdollisimman lähelle seuraavaa käyttäjäporrasta.

Sähköistä tiedonvälitystä viljaketjun toiminnassa tehostetaan. Saatua informaatiota käytetään hyväksi mm. logistiikkatoimintojen parantamisessa. Jo nyt Suomessa viljan suorien toimitusten osuus tiloilta käyttäjille on maailman korkeimpia. Tätä osuutta pitää edelleen parantaa ja logistiikkaa tehostaa. Samalla viljan tuotantoon ja jäljitettävyyteen liittyviä tietoja voidaan hyödyntää ketjun kaikissa osissa.

Sähköisen kaupan yleistyminen vaatii myös viljelijöiltä asenne- ja muutosta sekä lisää kiinnostusta satonsa markkinointiin. Tämän saavuttamiseksi sähköinen kaupankäynti edellyttää, että markkinoiden hintanoteerausten tulee olla avoimia ja hintaan vaikuttavien tekijöiden tulee olla helposti saatavissa. Kaupan ehdoista on sovittava etukäteen mahdollisimman hyvissä ajoin. Viljaeristä on oltava tarvittavat laatutiedot ja muista toimitusehdoista on pystyttävä vastaamaan.

Viljan ja viljatuotteiden viennin ja tuonnin kilpailukykyyn vaikuttavia logistisia kustannuksia on pyrittävä vähentämään. Tällaisia ovat mm. käsittelykulut satamissa, laivauksiin liittyvät väylämaksut sekä kuljetusaluksien erilaiset rasitteet. Alentamalla näitä kuluja voidaan suoraan parantaa vientiin menevän viljan kilpailukykyä. Viljaketjun logististen kulujen vähentämiseksi selvitetään mahdollisuudet varastoida osa varmuusvarastoviljasta maatiloilla nykyisen välivarastoinnin asemasta.

Tavoite: Logistiikan kehittäminen kotimarkkinoilla sekä ulkomaankaupassa.

Toimenpide (viljan käyttäjät, tuottajat ja neuvonta): Parhaiden logistiikkaratkaisujen selvittäminen ja tuottajien kannustaminen neuvonnan avulla kuljetuskustannusten ja logistiikkavaihtoehtojen arviointiin.

Tavoite: Viljaketjun tehokkuuden ja markkinoiden läpinäkyvyyden parantaminen täsmällisen markkinatiedon välittämisen avulla.

Toimenpide (koko ketju): Viljan tarjontaan, kysyntään, laatuun ja hintoihin liittyvien tietojen seuranta ja julkaiseminen sekä sähköisen viljakaupan kehittäminen.

Tilojen välinen kauppa

Tilojen välinen viljakauppa ja kotieläintilojen oma viljakäyttö on lisääntynyt viimeisten vuosien aikana ja tulee edelleen kasvamaan tilojen koon kasvun sekä muuttuvan rehustusteknologian ja ruokintakäytäntöjen vaikutuksesta. Tilojen välisen viljakaupan tehostamista edistää markkinatietojen saatavuus sekä erilaisten tilojen tarpeisiin helposti sovellettavissa olevien kaupankäyntimuotojen selvittäminen.

Tavoite: Tilojen välisen viljakaupan tehostaminen.

Toimenpide (neuvonta, tuottajajärjestöt ja VYR): Markkinatiedon saatavuuden parantaminen. Tilojen välisten kauppatapojen ja käytäntöjen selvittäminen sekä tiedon välittäminen.

8.3.3 Viljanviljelyn tulee olla kannattavaa viljelijöille

Viljelyn tuottavuuden parantaminen

Alkutuotannon tuottavuuden vahvistuminen on keskeistä sekä viljelyn kannattavuudelle että tehokkaasti toimivalle ketjulle. On tärkeää, että viljanviljelyyn erikoistuvilla viljelijöillä on mahdollisuus ja halu ammattitaitonsa kehittämiseen sekä viljelymotivaation säilyttämiseen. Viljan alhainen hinta ja tukijärjestelmän muutokset heikentävät tuotantomotivaatiota ja voivat sitä kautta ohjata tuotannon kehittymistä päinvastaiseen suuntaan.

Tuottavuutta voidaan parantaa (1) oikean panos-tuotos - suhteen avulla, (2) nostamalla satotaso ja (3) alentamalla tuotantokustannuksia.

Olenainen keino tuottavuuden parantamiseksi on viljan keski-satotason nostaminen 20 prosentilla eli vähintään neljään tonniin hehtaarilta sekä öljykasvien satotason nostaminen kahteen tonniin hehtaarilta. Kotimaisen viljaketjun tarvitsema raaka-aine tuotetaan pääasiassa viljanviljelyyn ja kotieläintuotantoon erikoistuneilla ja ammattimaisesti hoidetuilla tiloilla. Lajikkeiden biologinen potentiaali tulee pystyä hyödyntämään nykyistä paremmin tehokkaan viljelytekniikan avulla. Tutkimuksella ja kasvinjalostuksella sekä käytännön viljelytoimien tehostamisella on tässä kehitystyössä merkittävä rooli.

Suomen viljaketjun tulevaisuus ja laadukkaan raaka-aineen saatavuus perustuvat toimintojaan kehittävien tilojen varaan. Näiden ammattiviljelijöiden satotaso on kehittynyt keskiarvoja paremmin. Haasteena ammattimaiselle viljelylle on, että vuokraviljelyn lisääntyessä ja maan hinnan kohotessa huonokuntoisten vuokralohkojen kasvukuntoon ei ole pystytty panostamaan.

Satotason nosto edellyttäisi tuotantopanosten käytön tehostamista ja toisaalta lisäämistä, mikä nykyisillä tuotehinoilla ja Suomen satoriskin huomioiden ei aina ole taloudellisesti kannattavaa.

Kolmantena tuottavuutta lisäävänä tekijänä on kustannusten alentaminen. Suurimmat säästöt voidaan saavuttaa kiinteitä kustannuksia, mm. kone- ja energiakustannuksia, alentamalla ja tilakokoa kasvattamalla.

Viljelyn kannattavuutta voidaan parantaa myynti- ja markkinointitapoja kehittämällä. Se edellyttää, että myös viljan viljelijät ovat perillä viljan hintaan vaikuttavista tekijöistä, myyntikanavista sekä viljan ostajien ja käyttäjien tarpeista.

Tavoite: Viljanviljelyn tuottavuuden ja ammattiviljelijöiden tuotantomotivaation parantaminen.

Toimenpide (koko ketju): Tutkimuksen ja kasvinjalostuksen sitouttaminen käyttötarkoitusta vastaavan laadun kehittämiseen.

Toimenpide (neuvonta, viljelijät, viljakauppa ja teollisuus): Laatu-järjestelmien ja viljatilojen koulutuksen kehittäminen, panos-tuotos-suhteen parantaminen ja viljelytietojen dokumentointi sekä tuotannon tulosten seuraaminen ja analysointi.

Toimenpide (viljelijät ja neuvonta): Kone-, markkinointi- ja panoshankintayhteistyön kehittäminen ja lisääminen, urakoinnin soveltaminen ja ulkoistaminen.

Toimenpide (VYR, neuvonta, viljelijät, tuottajajärjestöt ja viljakauppa): Viljelijöiden markkinointiosaamisen ja markkinatiedon saatavuuden parantaminen.

Viljan laatu

EU - lainsäädäntö asettaa kasvavia vaatimuksia viljan hygieeniselle laadulle, mm. erälle hometoksiineille. Tämä edellyttää viljan hygieenisen laadun seuraamista ja varmistamista. Lisäksi markkinat asettavat kasvavia vaatimuksia viljan tekniselle laadulle. Korkea viljan laatu voidaan parhaiten saavuttaa tutkimustuloksia hyödyntämällä, toimivan laatuseurannan ja sopimuksiin rakennettavien selkeiden laatukannustimien avulla. On kiinnitettävä erityistä huomiota kylvösiemenen laatuun.

Tavoite: Viljan laatu vastaa markkinoiden tarpeita.

Toimenpide (neuvonta, tutkimus ja teollisuus): Viljelijöiden informointi viljan hygieniaan liittyvistä laatuvaatimusten muutoksista ja viljelyteknisistä mahdollisuuksista täyttää nämä vaatimukset.

Toimenpide (VYR ja koko ketju): Kehitetään ja toteutetaan seurantarjestelmää ja etsitään keinoja viljan laatuongelmien mm. hometoksiinien ennalta ehkäisemiseksi.

8.4 Maatalouspolitiikan ja toimintaympäristön muutosten ennakointi

Kansallinen maatalouspolitiikka ja toimintaympäristö

Kansallisen tukijärjestelmän tarkoitus on kompensoida pysyvää ilmastohaittaa sekä luoda kannustava toimintaympäristö viljanviljelylle. Ympäristötuen lisäosa (ent. kansallinen kasvinviljelytuki) on säilytettävä mahdollisuuksien mukaan kasvikohtaisena ja laadukkaan viljan tuotantoon kannustavana. Kansallinen tukijärjestelmä on perusta myös huoltovarmuuden ylläpitämiselle. Huoltovarmuuden tulee perustua kotimaisen viljan tuotantoon ja käyttöön. Sen kannalta on oleellista, että viljaketjua jatkuvasti kehitetään.

Suomalaisen viljantuotannon turvaamisen kannalta on keskeistä, että erikoisviljojen tuotantoon sidottu tuki säilyy kasvikohtaisena ja nykyisen tasoisena. Investointitukijärjestelmää tulee kehittää tasavertaisesti koskemaan kaikkia tuotantomuotoja; etenkin kasvinviljelytilojen investointitukikohteita on laajennettava. Ilman nykyistä kattavampaa kasvinviljelytilojen investointiohjelmää ei tuotannon kehittymistä eikä rakennekehitystä tapahdu.

Kohoavien tuotantokustannusten hallintaan on kehitettävä uusia välineitä veropoliittisin keinoin. Kasvinviljelyn kannattavuutta voisi edistää lieventämällä verotuskäytäntöä esimerkiksi sukupolvenvaihdoksessa tai pellon hankkimisen yhteydessä. Myös polttoaineiden palauttamisella on suora vaikutus viljelyn kannattavuuteen.

Lainsäädännön kehittämisen tavoitteena tulee olla kannustavan toimintaympäristön luominen sekä kilpailukykyyn vahvistaminen. EU-lainsäädäntöä tulisi pyrkiä soveltamaan kansallisesti siten, että viljaketjun kilpailukyky voidaan parantaa. Suomen tulisi aktiivisella toiminnalla vaikuttaa siihen, että täysjyvävilja nostetaan EU:n sisämarkkinoiden menekinedistämislle.

Tavoite: Kansallisella tukipolitiikalla vahvistetaan kotimaisen viljaketjun toimintaedellytyksiä.

Toimenpide (koko viljaketju): Vaikuttaminen maatalouspoliittiseen päätöksentekoon niin että kasvinviljelyn kannattavuuteen ja tuotantomotivaatioon vaikuttavat tekijät otetaan huomioon.

Toimenpide (koko viljaketju): Tukijärjestelmien tasapuolinen kehittäminen huomioon ottamalla myös kasvinviljelytilojen rakennekehityksen tarpeet.

Toimenpide (koko viljaketju): Kansallisen huoltovarmuuden ja riittävän viljaomavaraisuuden ylläpitäminen.

EU:n maatalouspolitiikka

Suomen maatalouden tukijärjestelmät perustuvat yhteisen maatalouspolitiikan mukaisiin tukimuotoihin, mm. EU:n rahoitamiin CAP - tukiin ja EU:n osittain rahoittamiin luonnonhaittakorvaukseen ja maatalouden ympäristötukeen. Komissio tekee ehdotuksen luonnonhaittakorvausjärjestelmän uudistamisesta vuonna 2008, ja sen on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2010. Suomalaiselle on tärkeää, että koko maa pysyy jatkossakin luonnonhaittakorvauksen piirissä. Tulevaisuuden haasteena ympäristötukijärjestelmän kehittämiselle on erityisesti vesiensuojelullisten toimien alueellinen kohdentaminen.

Interventiojärjestelmän säilyttäminen on ensiarvoisen tärkeää heikoimpien tuotantoalueiden kannalta.

Kannanotto: EU:n maatalouspolitiikassa tulee ottaa huomioon Suomen erityisolot. Etenkin ohra tulee säilyttää interventiojärjestelmän piirissä.

Kansainvälinen toimintaympäristö

Innovaatiotulosten hyödyntäminen mahdollistaa viennin ja kansainvälistymisen. Uusien funktionaalisten tuotteiden vientiä voisi kehittää lisäämällä yritysten, tutkimuslaitosten, tuottajajärjestöjen yhteistyötä EU - tasolla sekä luomalla puitteet patenttitietojen kansainvälisille käyttömahdollisuuksille. EU - maiden yhteinen immateriaalioikeuksia hallinnoiva patenttijärjestö on terveysvaikutteisen klusterin synnyn kannalta välttämätön.

Lisäksi on korostettava teknologiansiirto-organisaatioiden toiminnan kehittämistä kansallisesti (Sitra, ERA). EU markkinoilla elintarvikkeiden terveysväittämiin tulisi soveltaa nykyistä vähemmän rajoituksia, koska esimerkiksi kokojyväviljatuotteiden terveysvaikutukset ovat yleisesti kiistattomat.

Tavoite: Suomalaisten innovaatiotuotteiden aseman parantaminen EU:n ja kolmansien maiden markkinoilla.

Toimenpide (koko ketju): Vaikuttaminen yhteisömarkkinoilla markkinaesteiden poistamiseksi sekä tuote- ja teknologiaviennin edistämiseksi: väliaikaisen markkinointiluvan myöntämisen mahdollisuus ja sallivamman markkinointiviestinnän edistäminen.

Toimenpide (koko viljaketju): Kokoviljatuotteiden saaminen EU:n menekinedistämistoimenpiteiden piiriin.

Suomen viljaketjun on varauduttava WTO:n luomiin maataloustuotteiden kaupan vapauttamisen paineisiin. Vientituista luopumisella olisi konkreettiset vaikutuksensa Suomessa. Se nostaisi hieman viljatuotteiden maailmanmarkkinahintoja ja lisäisi samalla viljan globaalia tarjontaa (Kerkelä ym. 2005). Vientitukien poistosta aiheutuva viennin väheneminen olisi Suomessa haasteellisinta rehuviljan ja maidon tuotannolle. Rehuviljan hinta ja tuotanto alenisivat niin, että rehuviljan tuotanto vastaisi likimain kotimaista kysyntää. Vehnän tuotanto säilyisi Suomes-
sa tulosten mukaan ennallaan.

Kansainvälisessä toimintaympäristössä on myös useita viljan hinnan nousuun vaikuttavia tekijöitä. Ilmastomuutokset, suurten väkirikkauden maiden vaurastuminen ja energian hintatason jatkuva kohoaminen saattavat kukin jo yksinään synnyttää tilanteen, jossa maailmanlaajuisesti vallitsee viljan ja yleisemmin ruuan tarjonnan niukkuus kuin ylitarjonta. Bioenergiatuotanto lisää viljan kysyntää maailmanlaajuisesti ilmeisen nopeasti, koska peltoviljely on kuitenkin ainoa nopea tapa tuottaa uutta bioenergiaa energiamarkkinoiden tasapainottamiseksi. Panosten jatkuva kallistuminen luo hinnannousupaineita viljalle. Maapallon viljatasapainon ylläpitäminen johtaa tulevina vuosina todennäköisesti viljan hinnannousuun. Peltoviljelyn alaa ei maapallolla voida ratkaisevasti lisätä, vaan se supistuu mm. väestönkasvun ja rakentamisen vaikutuksesta.

Viljaketjun osapuolet ylläpitävät yhteisiä ennusteita, joiden avulla varaudutaan radikaaleihin muutoksiin viljan tuotannossa tai viljaketjun rakenteessa. Radikaaleja muutoksia voivat aiheuttaa esimerkiksi globaali pandemia tai ilmastomuut-

tos sekä viljaketjun jonkin osapuolen yritys- tai toimialajärjestelyt.

Tavoite: Varautuminen interventio- ja vientitukijärjestelmien muuttumiseen.

Toimenpide (MMM, MTK ja teollisuus): Valmistautuminen interventio- ja vientitukijärjestelmän muuttumiseen ja vientitukien alentumiseen. Tutkimuksen avulla on selvítettävä muutosten vaikutukset Suomessa ja tarkasteltava vaihtoehtoisia toimintamalleja.

Kannanotto: Kauran vientituen säilyttäminen osana interventio- ja vientitukijärjestelmiä.

Geenitekniikka

Geenitekniset menetelmät voisivat tarjota mahdollisuuksia edistää ja luoda uusia toimintaedellytyksiä peltoviljelylle. Kasvinviljelyalalla tulee seurata maa- ja metsätalousministeriön geenitekniikkatyöryhmän suuntaviivoja, joiden mukaan geenitekniisiä sovelluksia kehitetään asiakas- ja ympäristölähtöisesti. Tavoitteena on entistä laadukkaammat tuotteet ottaen huomioon suomalaisen maatalouden ja luonnon erityispiirteet. Rinnakkaiseloja koskeva ohjeistus voi aiheuttaa muutoksia pellonkäyttöön, mutta asiaa koskevan tarkemman analyysin tekeminen ei vielä tällä hetkellä ole mahdollista. Rinnakkaiseloja koskeva lainsäädäntö ei saa kuitenkaan tuoda kohtuuttomia lisäkustannuksia kasvinviljelyyn. Geenitekniisten sovellusten käyttöönotto ohran, kauran, rukiin ja rypsin viljelyssä ei ole strategian voimassaoloaikana todennäköistä.

8.5 Viljan monipuolisten käyttömahdollisuuksien hyödyntäminen

Viljan uusilla käyttömahdollisuuksilla voidaan vahvistaa maataloustuotannon ja sen kautta maaseutualueiden elinvoimaisuutta. Biomassan energiakäytön lisäämisellä on mahdollista korvata fossiilisia energialähteitä uusiutuvilla. Ns. valkoisen bioteknologian keinoin biomassalla on myös monipuolisia käyttömahdollisuuksia. (Hermans & Kulvik, 2005)

Lisäksi komission ympäristöpoliittiset linjaukset energiapolitiikassa vähentää yhteismarkkina-alueen riippuvuutta fossiilisesta energiaraaka-aineesta sekä maatalouspolitiikassa maaseudun elinvoimaisuuden kehittämisessä ovat samansuuntaisia. Kansallisesti on olennaista, että kallista tuontienergiaa korvataan valjastamalla peltoviljelyn ylikapasiteettia bioenergian tuotantoon, koska nykyinen energiariippuvuus ja -hinta vaarantavat talouskasvun.

Bioenergia

Viime vuosien kehitys energiamarkkinoilla ja bioteknologian alalla luovat pellolla tuotetuille kasveille uusia käyttömahdollisuuksia, joilla on suuri merkitys sekä maataloustuotannon tulevaisuuden että kestävä kehityksen kannalta. Lisäksi viljaa ja sen sivutuotetta on käytetty pieniä määriä suoraan energian tuotantoon. Elintarvike- tai rehutuotantoon soveltumatonta ja markkinakelvotonta viljaa voitaisiin sellaisenaan käyttää myös jatkossa energiantuotantoon. Viljantuotannon kannattavuutta voitaisiin parantaa myös olkea polttamalla; tähän tarvittaisiin kuitenkin sopivia polttolaitoksia.

Bioenergian tuotannossa ja käytössä on raaka-aineen alkuperä keskeinen tekijä erityisesti vilja-alalla. Mikäli biopolttoaineen raaka-aine tuotetaan Suomessa, se luo uutta kysyntää ja mahdollisuuksia maataloudelle ja maaseudulle. Samalla otetaan askel kestävä kehityksen ja ympäristöystävällisemmän energiankäytön suuntaan. Mikäli biopolttoaineiden tuotanto ja käyttö perustuvat tuontiraaka-aineeseen, hyödyt jäävät kansallisella tasolla pienemmiksi. Kotimaisten raaka-aineiden käyttö on mahdollista vain, jos niiden tuotanto on kilpailukykyistä. Kilpailukyky riippuu mm. energian hinnoista sekä viljantuotannon kilpailukykyistä. Myös biopolttoaineen tuotannossa syntyvien sivutuotteiden hyödyntäminen vaikuttaa biopolttoaineiden kilpailukykyyn.

Lähtökohtana pitäisi olla, että jos Suomessa lisätään biopolttoaineiden käyttöä liikenteessä tai muilla energiasektoreilla, tulisi niiden tuotannon perustua ensisijaisesti kotimaisiin raaka-aineisiin. Tässä yhteydessä valtiolta tarvitaan bioenergian tuotantoa, käyttöä ja raaka-aineen alkuperää koskevia selkeitä linjauksia sekä kannustimia tuottajille tavoitetasojen saavuttamiseksi. Bioenergian tuotannon ja käytön edistämiseksi on etsittävä sellaisia keinoja, joiden avulla pystytään parantamaan kotimaisen biopolttoaineen ja sen raaka-aineen kilpailukykyä ulkomaiseen tuontiin verrattuna.

Viljataseissa on otettava huomioon nykyisten viljantuottajien ja -käyttäjien maantieteellisen jakautuman lisäksi viljan ja öljykasvien tulevaisuuden mahdolliset käyttömuodot kuten non-food- tai bioenergiakäyttö sekä näiden tuottamien sivutuotteiden markkinoiden läheisyys. Sopimustuotannon lisääminen teollisuuden ja viljelijöiden välillä parantaa peltomaan järkevää alueellista käyttöä. Bioenergia voi olla vaihtoehto sellaisille viljatiloilta, joilla ei ole mahdollisuuksia tai joiden tuotanto-olot eivät sovi laadukkaasti elintarvikeviljan tuottamiseen.

Bioenergia on globaali tuote mineraaliöljyn tavoin. Siksi alan investointeihin tulisi soveltaa energiamarkkinoiden mukaista

laajaa markkinamääritelmää, jolla tulisi edistää keskeisten toimijoiden osallisuutta yhden tai useamman tehokkaan tuotantoyhtiön perusinvestointeihin.

Tavoite: Kotimaisesta viljaraaka-aineesta valmistetun bioenergian tuotannon ja käytön edistäminen.

Toimenpide (teollisuus ja viljelijät): Tuetaan toimenpiteitä biopolttoaineiden tuotantoedellytysten kehittämiseksi.

Kannanotto: Investointitukia myönnettäessä tulee ottaa huomioon myös se, että uudet tuotantolaitokset sijoittuvat raaka-aineen saatavuuden ja tuotteiden markkinoiden kannalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti.

Tärkkelys

Viljapohjainen tärkkelys on monipuolinen tuote. Yhdessä kasvavaksi osa-alueeksi nähdään tärkkelyksen entistä monipuolisempi hyödyntäminen non-food -sektorilla korvaamaan erityisesti öljypohjaisia raaka-aineita (green chemistry). Vihreän kemian teknologialla voidaan edistää Kioton sopimuksen tavoitteita kasvihiilipäästöjen vähentämiseksi.

Tavoite: Viljatärkkelyksen sovellusten ja markkinoiden lisääminen.

Toimenpide (teollisuus): Tutkimus- ja tuotekehitysyhteistyö öljypohjaisten paperiteollisuustuotteiden (lateksit) korvaamiseksi tärkkelysmodifikaateilla.

Biomassan muu hyödyntäminen

Valkoinen bioteknologia käsittää nousevaa alaa, jolla moderneja bioteknologian menetelmiä valjastetaan teollisuuden käyttöön monipuolisesti. Biopolttoaineen tuotannon ja tärkkelyksen non-food käytön lisäksi biomassaa, kuten tärkkelystä, selluloosia, kasviöljyä tai maatalousjätteitä, voidaan käyttää kemikaalien, biohajoavien muovien, torjunta-aineiden tai uusien kuitujen tuottamiseen (Hermans & Kulvik, 2005).

Kirjallisuusluettelo

Hermans, R. & Kulvik, M. 2005. Initiatives on a Sustainable Development Strategy for the Finnish Economy, ETLA Discussion Papers, No 988, Helsinki, 30 s.

Kerkelä, L., Lehtonen, H. & Niemi, J. 2005. The impacts of WTO export subsidy abolition on the agri-food industry in the EU: A preliminary assessment. VATT Discussion Papers 375.

Lehtonen, H., Pyykkönen, P. & Niemi, J. 2004. CAP-uudistuksen vaikutukset kasvin-tuotantoon. In: Heikki Lehtonen (toim.). CAP-uudistus Suomen maataloudessa. MTT:n selvityksiä 62: p. 25-42. <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts62.pdf>

Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.) 2006. Suomen maatalous ja maa-seutuelinkeinot 2006. MTT Taloustutkimus, julkaisuja 105. 96 s.

Työryhmän mietintö, KTM:n julkaisu 11/2006 Liikenteen biopolttoaineiden tuotannon ja käytön edistäminen Suomessa on luettavissa KTM:n kotisivuilta www.ktm.fi/energiaraportit tai <http://www.ktm.fi> > Energia > Selvityksiä ja raportteja > Uusiutuvat energialähteet ja turve.

MMM 2000a: Kansallinen vehnäohjelma 2000–2005. Kansallinen viljastrategiaohjelma, Helsinki, 21 s.

MMM 2000b: Kansallinen ohraohjelma 2000–2005. Kansallinen viljastrategiaohjelma, Helsinki, 25 s.

MMM 2000c: Kansallinen ruisohjelma 2000–2005. Kansallinen viljastrategiaohjelma, Helsinki, 12 s.

MMM 2000d: Yhteenveto – Strateginen arvio kauramarkkinoista. Kansallinen viljastrategiaohjelma, Helsinki, 15 s.

MMM 2000e: Kansallinen luomuviljaohjelma 2000–2005. Helsinki, 25 s.

MMM 2001: Hallinnon toimintaohjelma Suomen elintarviketalouden laatustrategian toteuttamiseksi. Elintarvikkeiden laatujohtoryhmän työryhmämuistio, Helsinki, 39 s.

MMM 2002: Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvarastrategia – Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö, MMM:n julkaisuja 8/2001, Helsinki, 112 s.

MMM 2004: Elintarviketalouden kansallisen laatustrategian väliarviointi alkutuotannon osalta – Loppuraportti, MMM:n julkaisuja 5/2004, Helsinki, 110 s.

MMM 2005: Elintarviketalouden laatutietojärjestelmät – Tavoiteohjelma 2005–2010, MMM:n julkaisuja 10/2005, Helsinki, 22 s.

Työryhmämuistio 2001:12, MMM: Maatalouden bio- ja geenitekniikkastrategia, Helsinki, 122 s.

Työryhmämuistio 2004:10, MMM: Kansallinen rehustrategia ja toimenpideohjelma 2004–2010, Helsinki, 104 s.

Työryhmämuistio 2005:2, MMM: Luonnonmukaisen elintarviketuotannon yhteistyöryhmän loppuraportti, Helsinki 2005, 63 s.

Työryhmämuistio 2005:15, MMM: Peltoviljelyn tulevaisuuden linjaukset Suomessa, Helsinki 2005, 45 s.

Työryhmämuistio 2006:13, MMM: Vilja-alan yhteistyöryhmän toiminnan arviointi - Loppuraportti, Helsinki 2006, 65 s.

M. Uusikylä (toim.) 2006. Elintarvike- ja ravitsemusalan strategiaraportti: Suomi – kilpailukykyinen terveellisen ravitsemuksen edelläkävijä, Sitran ERA raportti, Helsinki, 32 s.

Valtioneuvosto 2005. Valtioneuvoston maatalouspoliittinen selonteko 20.10.2005, VNS 4/2005 vp. 69 s. Saatavilla http://wwwb.mmm.fi/tiedoteliitteet/051020_SELONTEKO.pdf

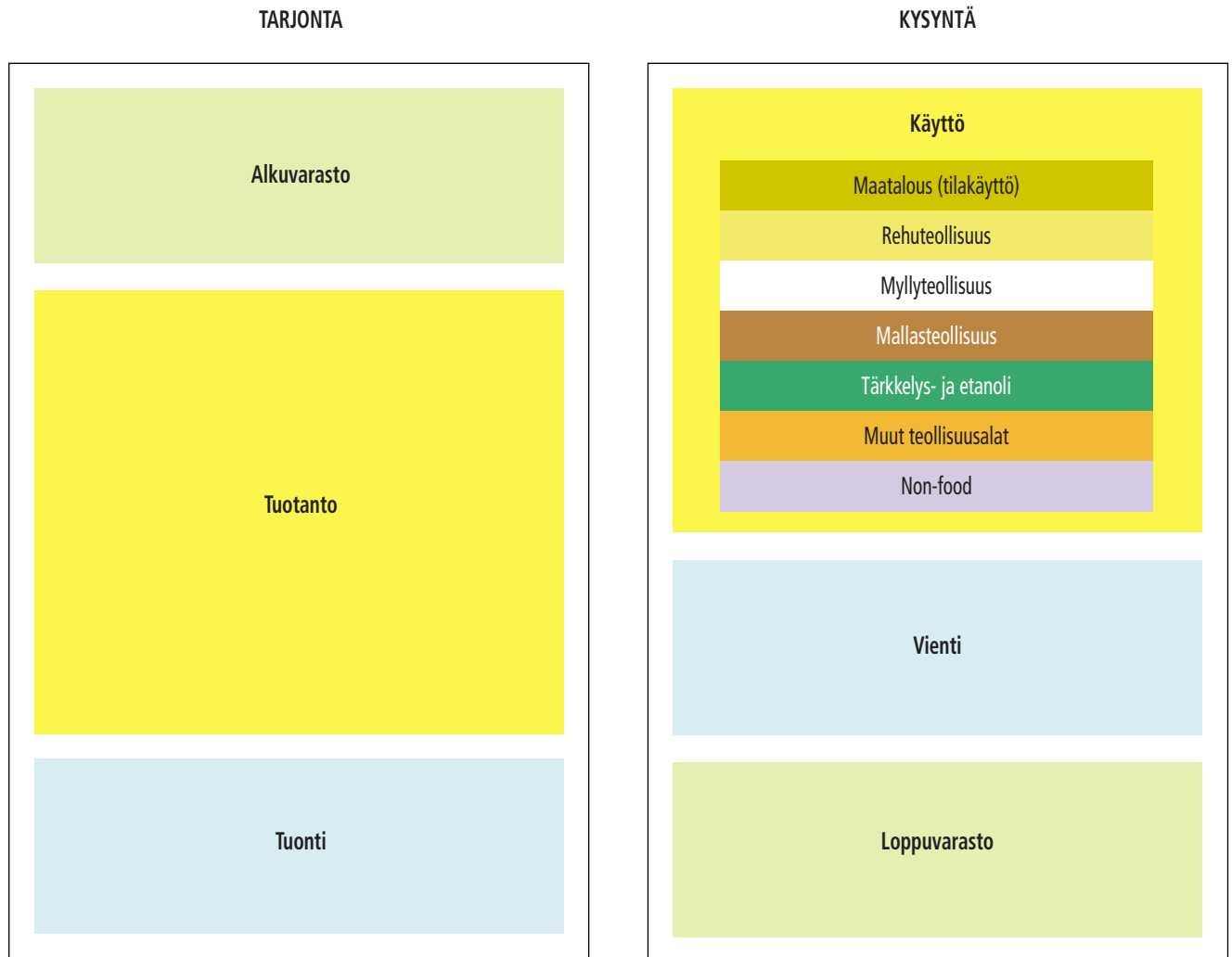
Yli 30 asiantuntijahaastattelua viljaketjun eri osista.

Liite 1.

SUOMEN VILJASTRATEGIAN INDIKAATTOREITA

Koko ketjua koskevat indikaattorit

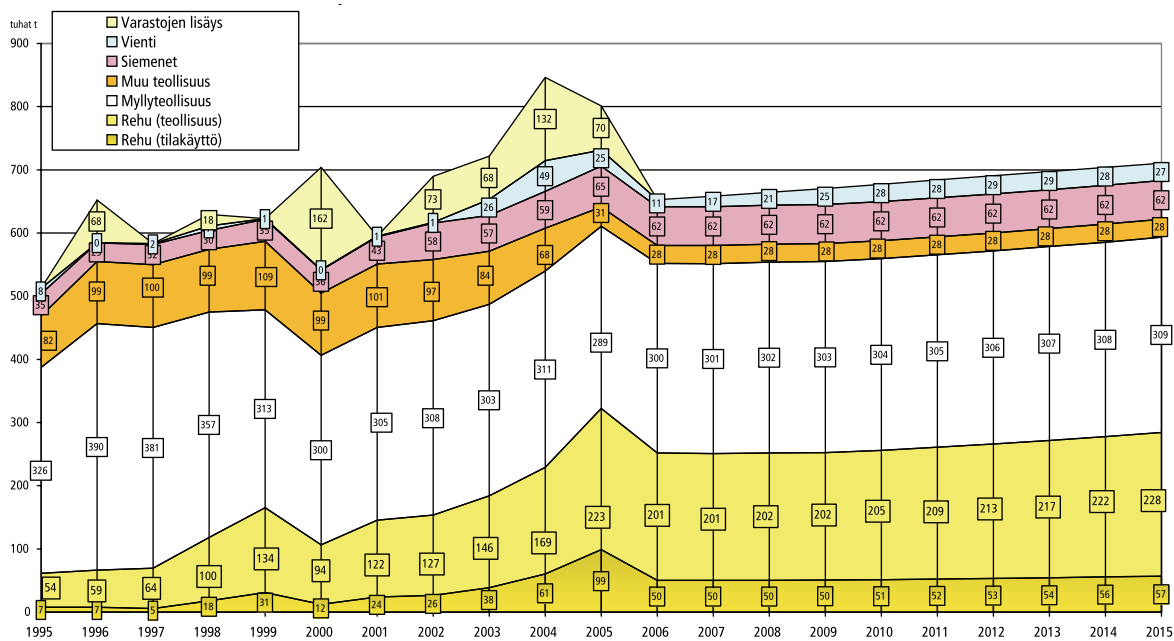
1. Viljataseen elementit, tuotanto, käyttö, varasto, ulkomaankauppa:

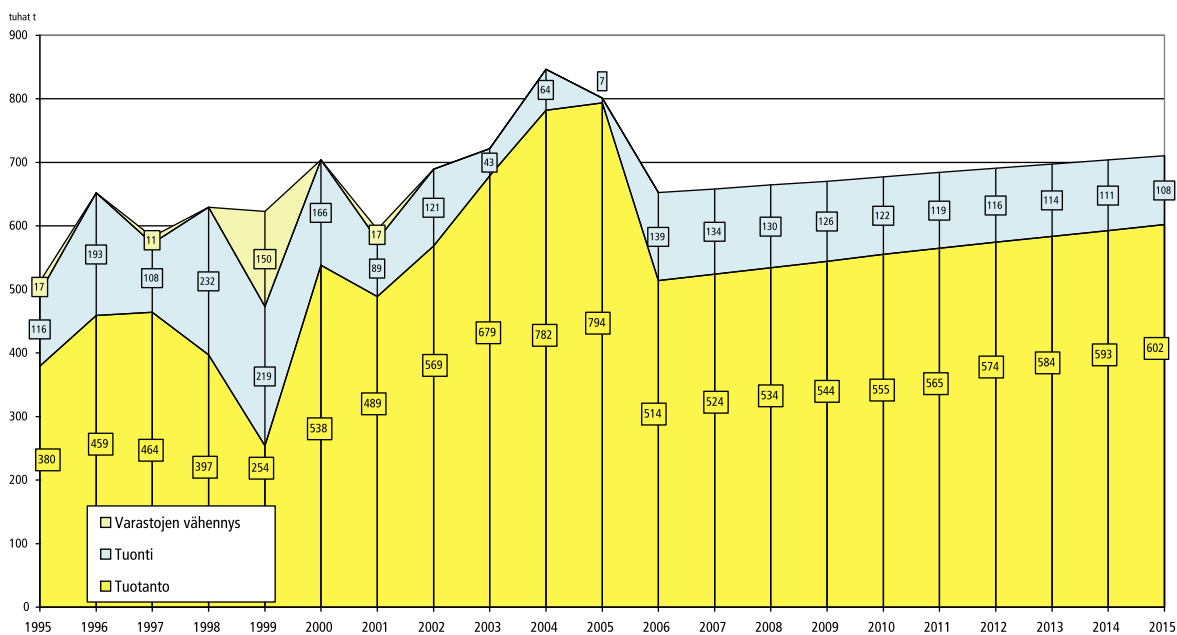
2. Indikaattorit:

1. Pinta-ala (ha)
2. Pinta-ala/asukas (ha/capita)
3. Satotaso (t/ha)
4. Tuotanto (t)
5. Käyttö toimialoittain (t)
6. Tuonti (t)
7. Vienti (t)

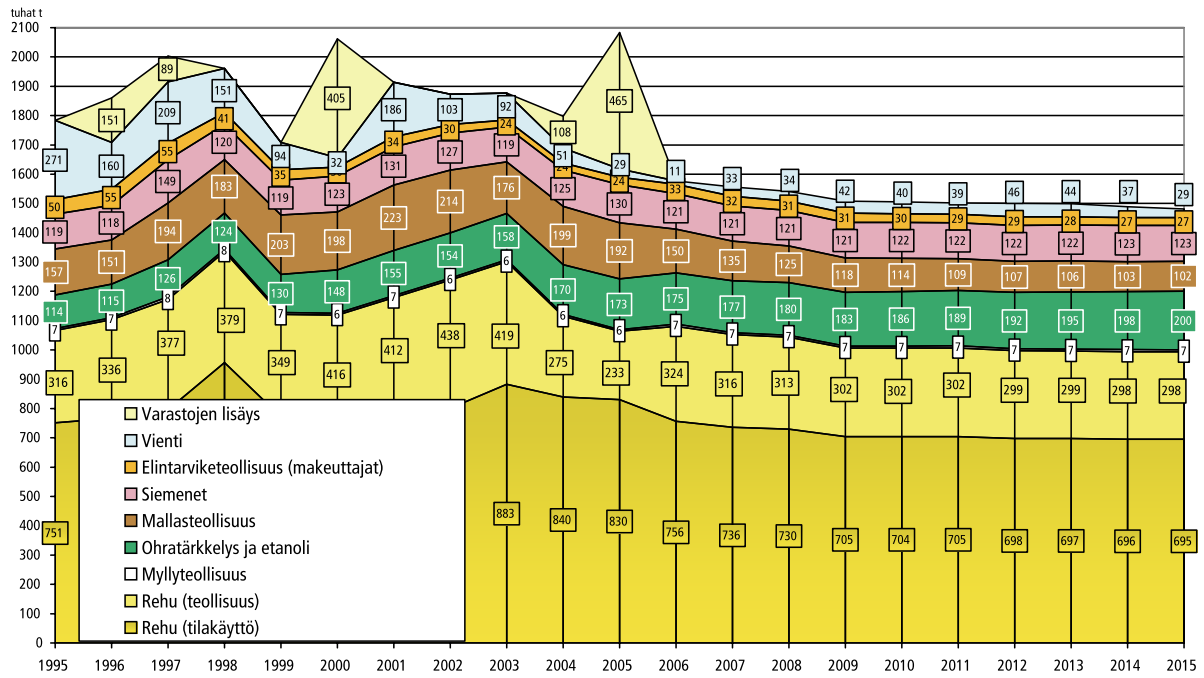
Liite 2a. Vehnän käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

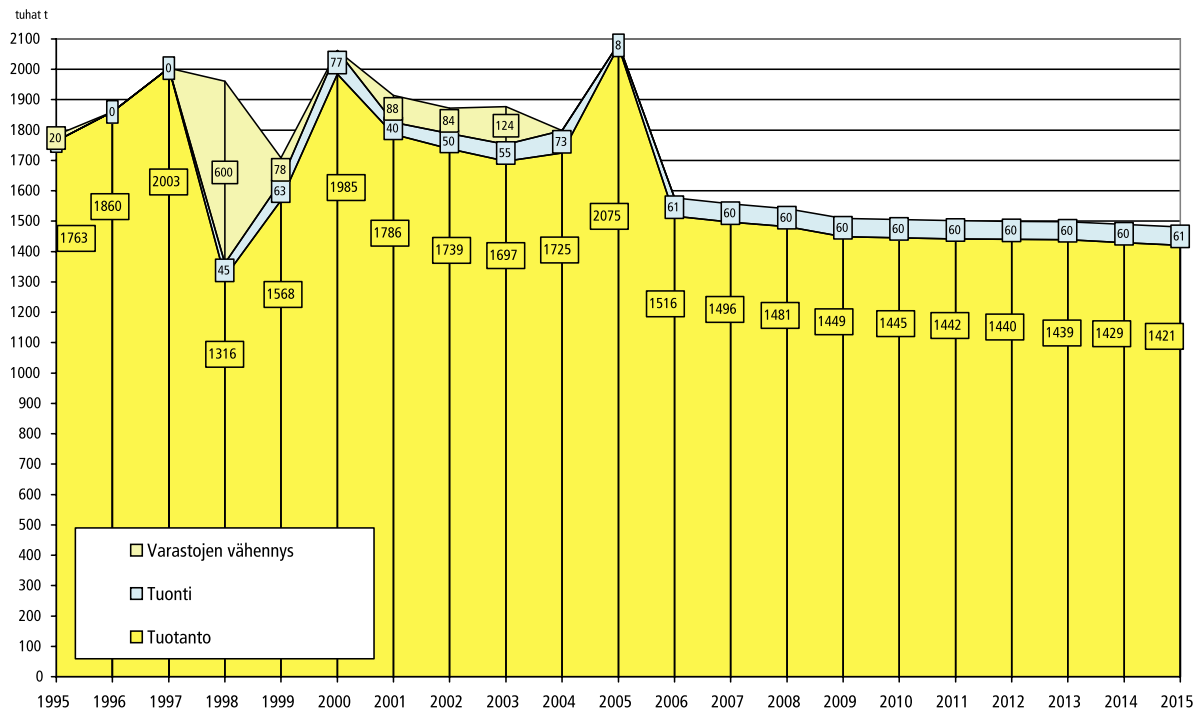
Liite 2b. Vehnän tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

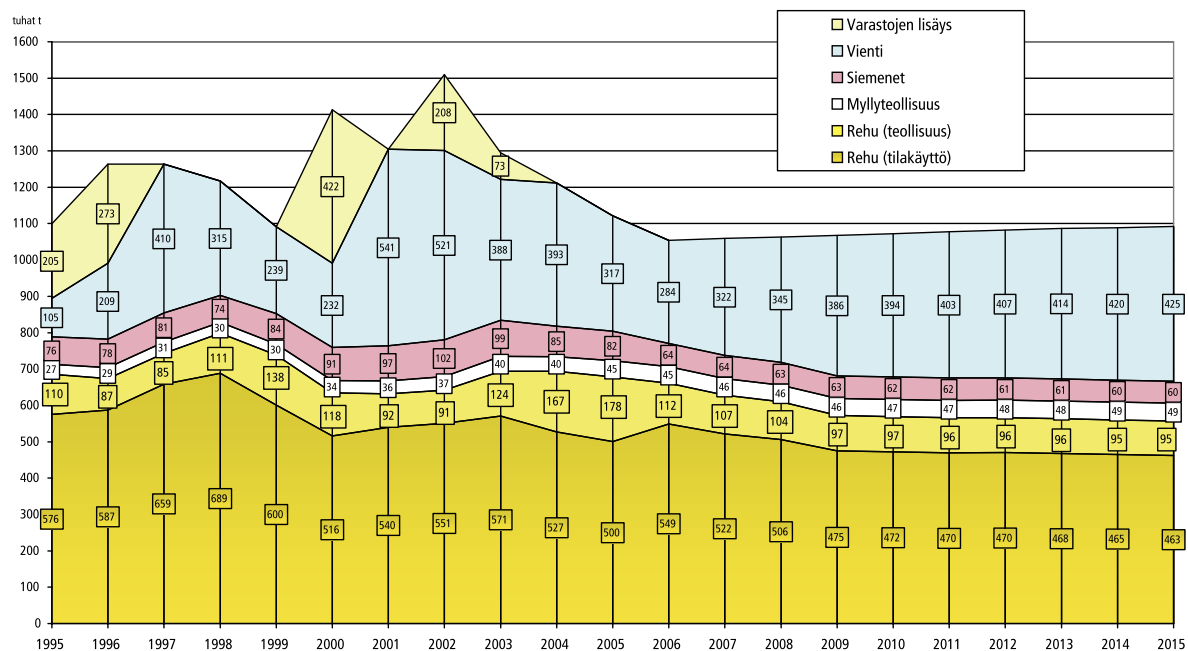
Liite 3a. Ohran käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

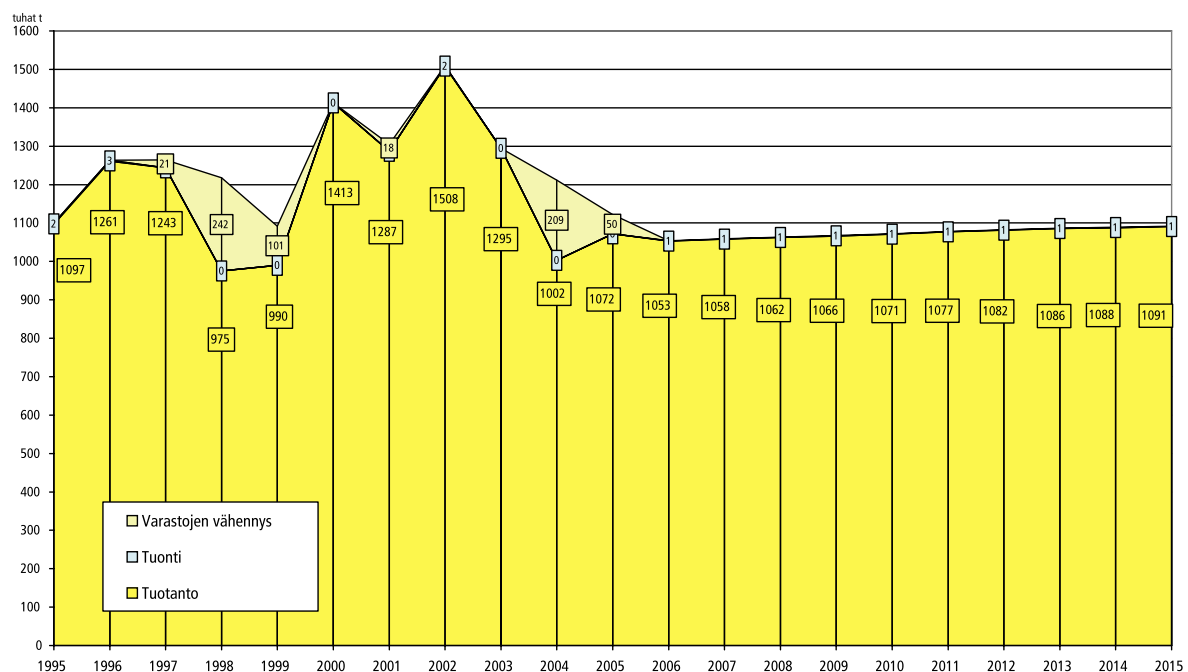
Liite 3b. Ohran tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

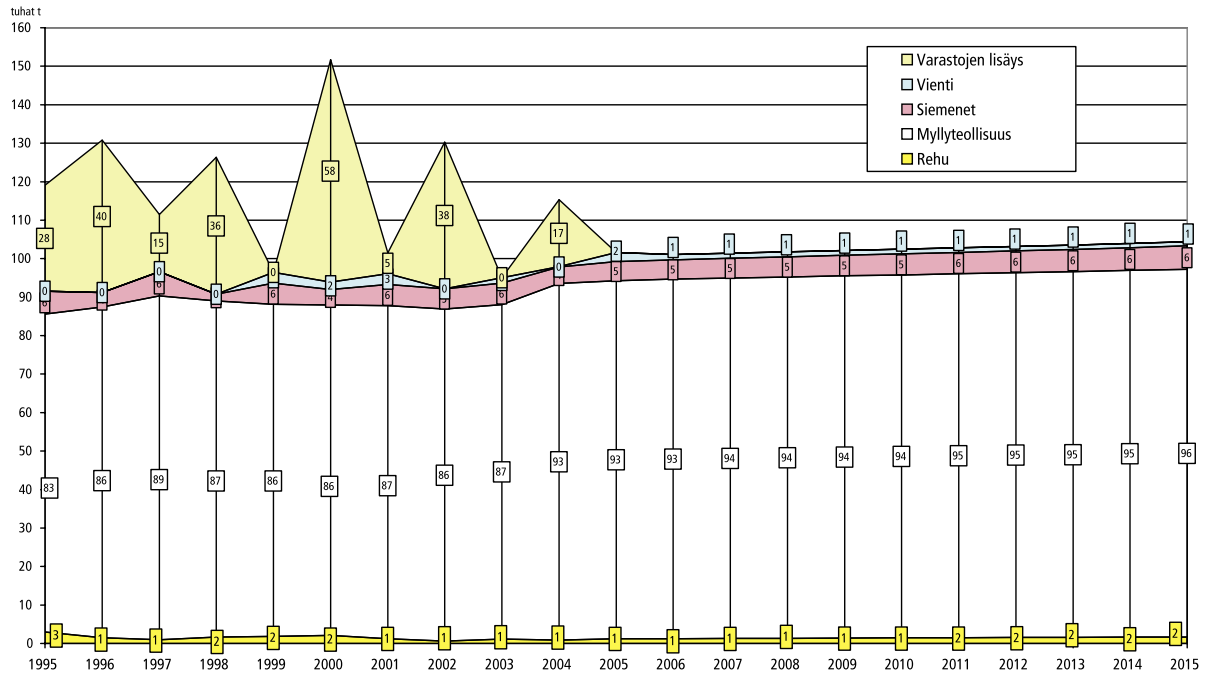
Liite 4a. Kauran käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

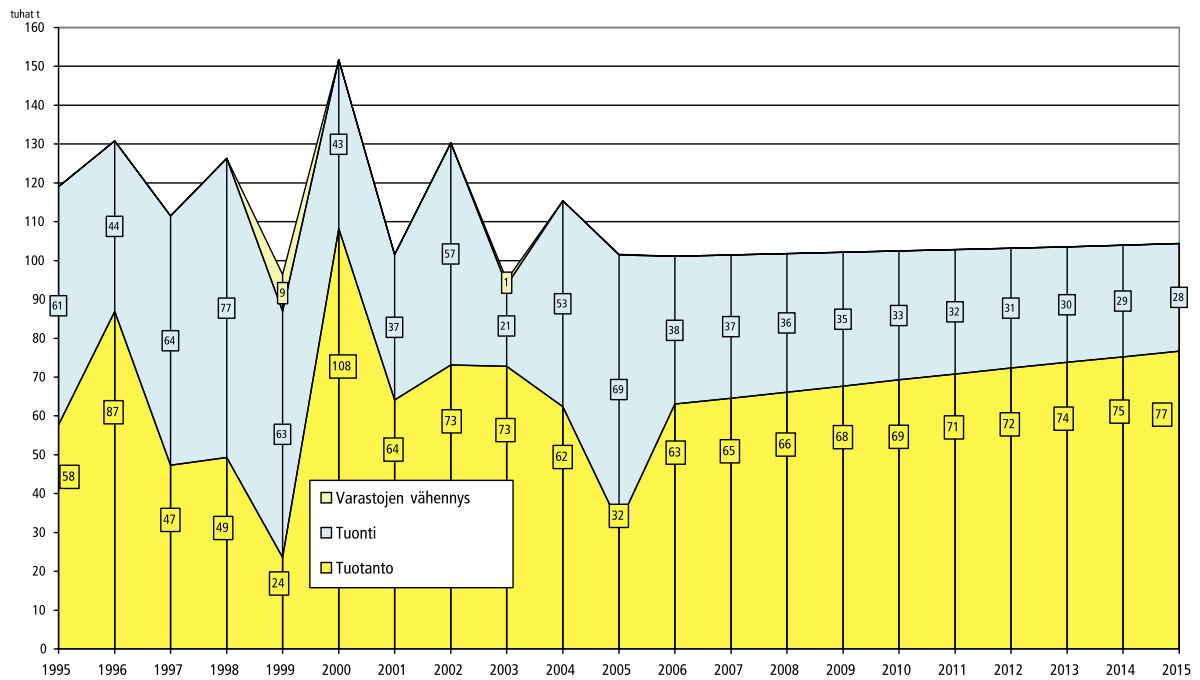
Liite 4b. Kauran tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

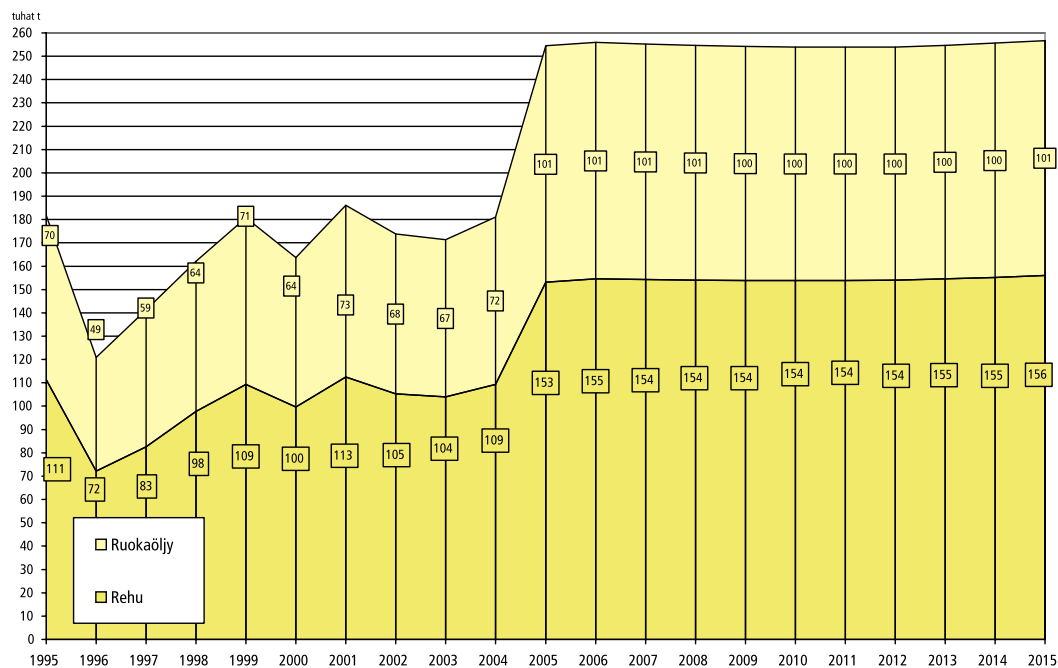
Liite 5a. Rukiin käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

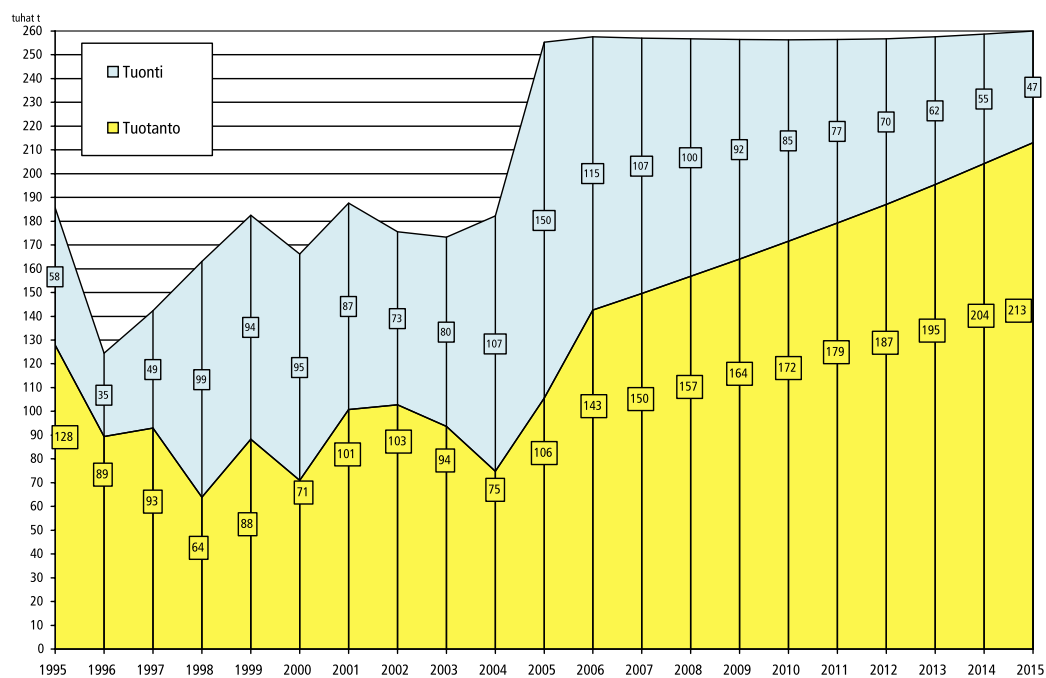
Liite 5b. Rukiin tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

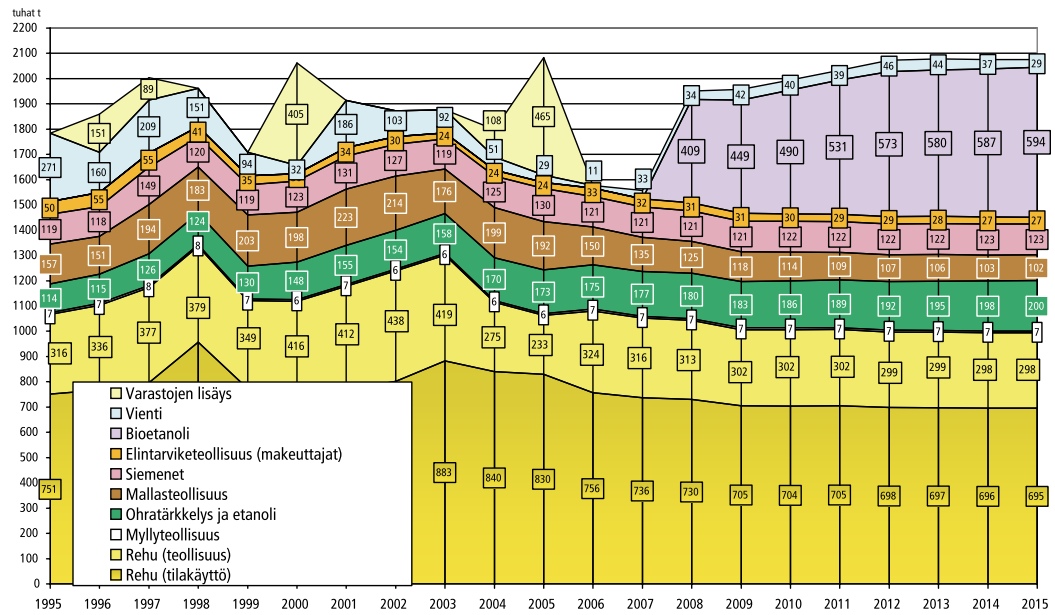
Liite 6a. Rypsin ja rapsin käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

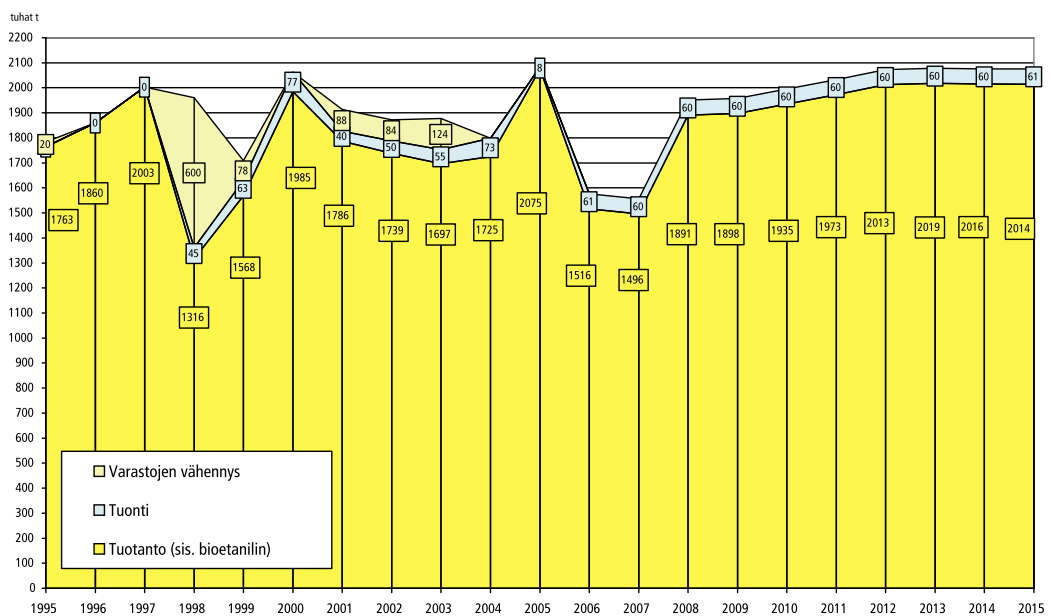
Liite 6b. Rypsin ja rapsin tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Perusskenaario

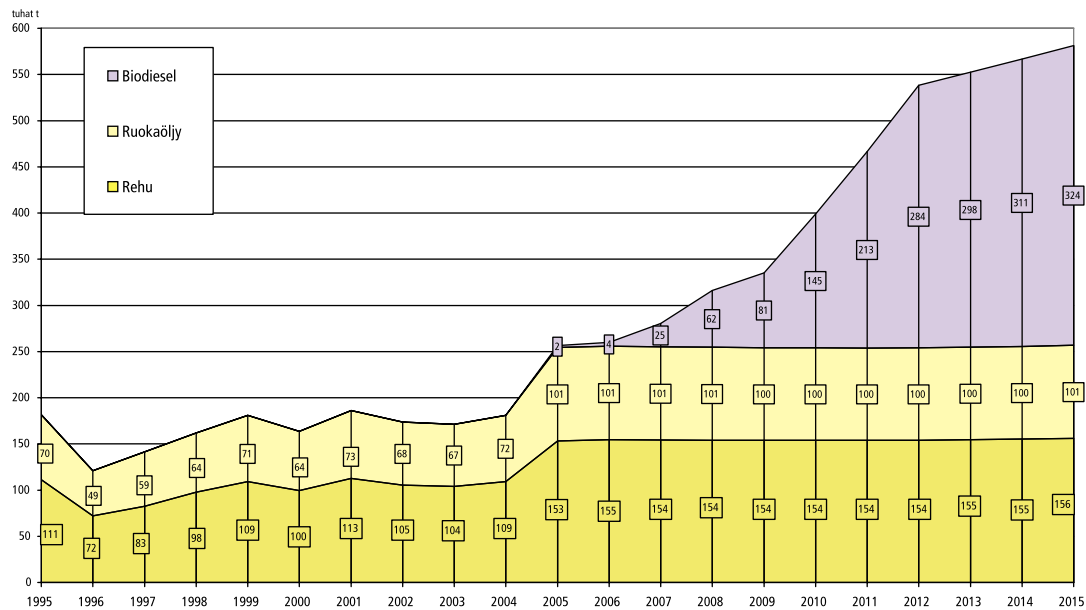
Liite 7a. Ohran käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Bioenergiaskenaario

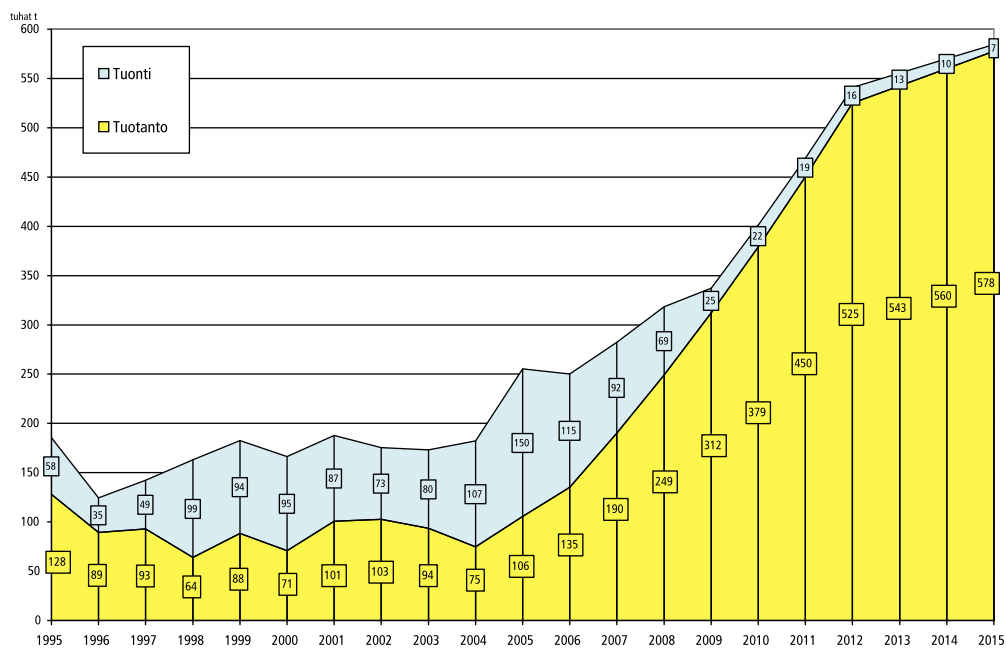
Liite 7b. Ohran tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Bioenergiaskenaario

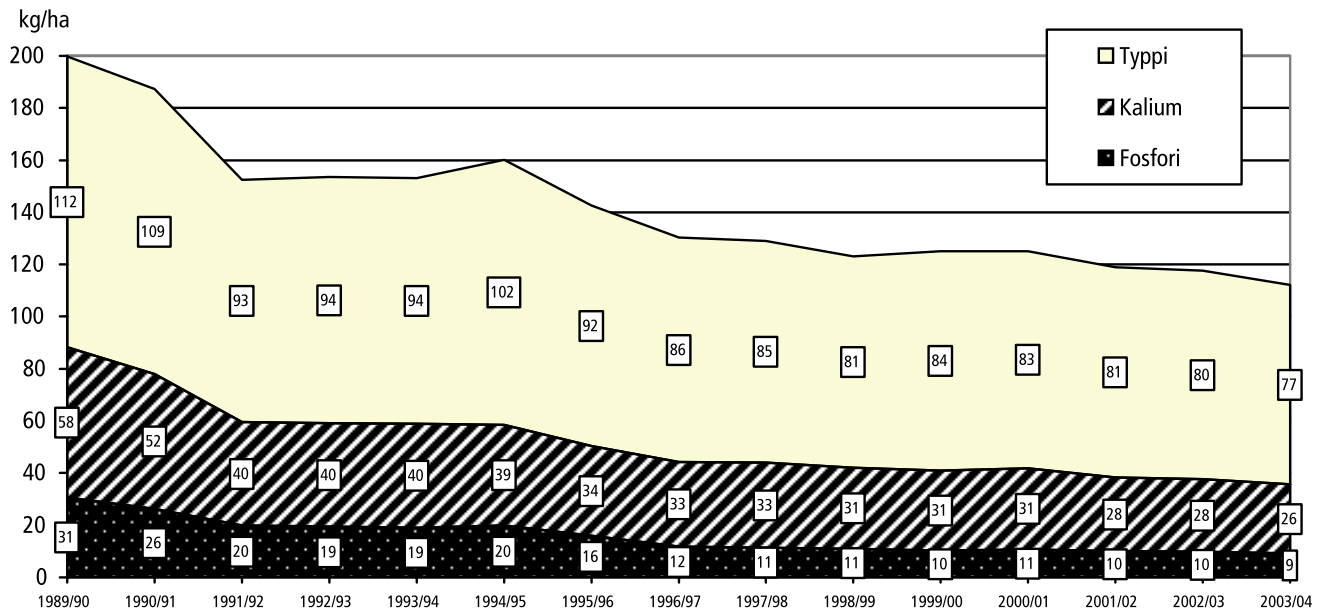
Liite 8a. Rypsin ja rapsin käyttö Suomessa vuosina 1995–2015 – Bioenergiaskenaario

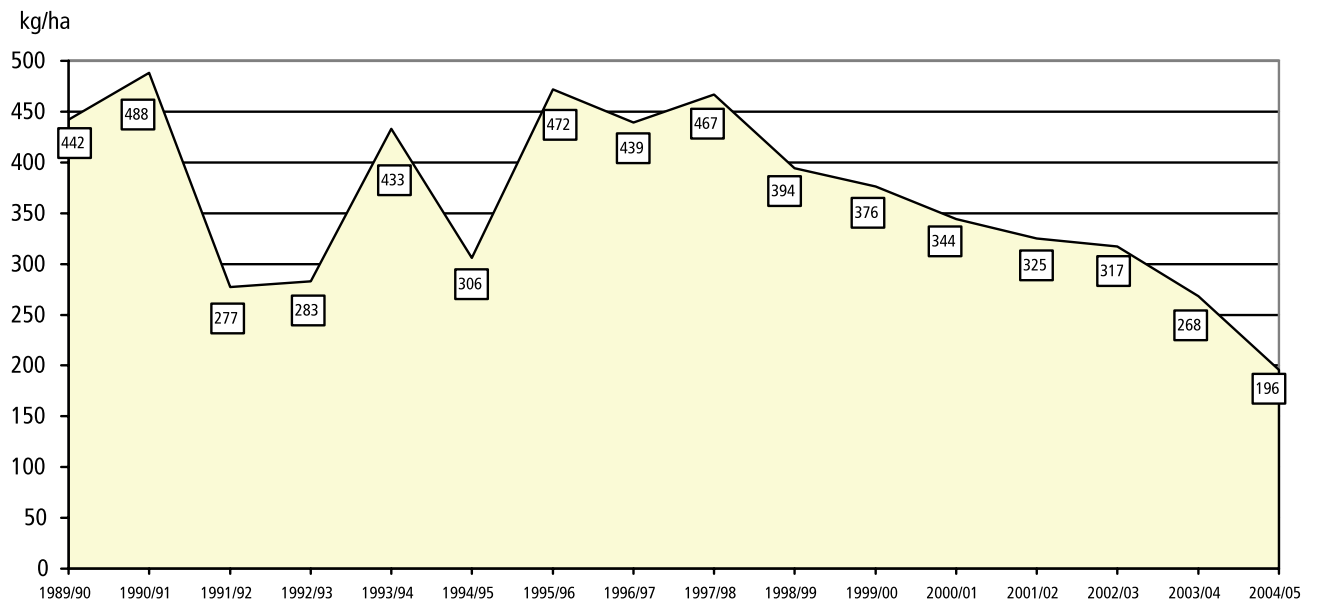
Liite 8b. Rypsin ja rapsin tarjonta Suomessa vuosina 1995–2015 – Bioenergiaskenaario

Liite 9a. Lannoitteiden käyttö Suomessa 1989–2004

Liite 9b. Maanparannuskalkin käyttö Suomessa 1989–2005

Liite 10. Esimerkkejä eräiden kasvien tukitasoista päätuotantoalueilla vuodelle 2006 euroa/ha

Alue	EU-tuet				Kansalliset tuet ⁴⁾				
	tasatuki	ympäristö-tuki ³⁾	luonnon-haitta korvaus	EU-tuet yhteensä	yleinen ha-tuki	pohjoinen ha-tuki	ymp.tuen kansallinen lisäosa	lfa:n kansallinen lisäosa ⁵⁾	kotieläintila
Vehnä									
A	240	117	150	507			105	20	100
B	190	117	200	507			105	20	100
C1	190	117	200	507		60		20	100
C2	160	117	210	487	30	60		25	105
C2p	160	117	210	487	30	60		25	105
Ruis									
A	240	117	150	507			129	20	100
B	190	117	200	507			129	20	100
C1	190	117	200	507		112		20	100
C2	160	117	210	487	30	112		25	105
C2p	160	117	210	487	30	112		25	105
Mallasohra									
A	240	117	150	507			84	20	100
B	190	117	200	507			84	20	100
C1	190	117	200	507		70		20	100
C2	160	117	210	487	30	70		25	105
C2p	160	117	210	487	30	70		25	105
Öljykasvit									
A	240	117	150	507			129	20	100
B	190	117	200	507			129	20	100
C1	190	117	200	507		100		20	100
C2	160	117	210	487	30	27		25	105
C2p	160	117	210	487	30			25	105
Valkuaiskasvit									
A	240	117	150	507			129	20	100
B	190	117	200	507			129	20	100
C1	190	117	200	507		100		20	100
C2	160	117	210	487	30	27		25	105
C2p	160	117	210	487	30			25	105
Sokerijuurikas									
A	240	117	150	507			129	20	100
B	190	117	200	507			129	20	100
C1	190	117	200	507		185		20	100
C2	160	117	210	487	35	185		25	105
C2p	160	117	210	487	35	185		25	105
Avomaanvihannekset									
A	240	333	150	723			392	20	100
B	190	333	200	723			392	20	100
C1	190	333	200	723		348		20	100
C2	160	333	210	703	35	348		25	105
C2p	160	333	210	703	35	348		25	105
C3	160	333	210	703	51	348		25	105
C4	160	333	210	703	102	348		25	105

Marjat ¹⁾									
A	240	484	150	874			50	20	100
B	190	484	200	874			50	20	100
C1	190	484	200	874				20	100
C2	160	484	210	854	35			25	105
C2p	160	484	210	854	35			25	105
C3	160	484	210	854	51			25	105
C4	160	484	210	854	102			25	105
Nurmi									
A	240	140	150	530			129	20	100
B	190	140	200	530			129	20	100
C1	190	140	200	530				20	100
C2	160	140	210	510	35			25	105
C2p	160	140	210	510	35			25	105
C3	160	140	210	510	51			25	105
C4	160	140	210	510	102			25	105
Hoidettu viljelemätön pelto ²⁾									
A	240		150	390				20	100
B	190		200	390				20	100
C1	190		200	390				20	100
C2	160		210	370				25	105
C2p	160		210	370				25	105
C3	160		210	370				25	105
C4	160		210	370				25	105
Velvoitekesanto									
A	240		150	390				20	100
B	190		200	390				20	100
C1	190		200	390				20	100
C2	160		210	370	30			25	105
C2p	160		210	370	30			25	105
C3	160		210	370	46			25	105
C4	160		210	370	97			25	105

Tuet pyöristetty täysiin euroihin.

Eri tuotantoalueilla maksettava tuet on esitetty kokonaisuudessaan hakuoppaassa.

1) Marjat, jotka ovat pysyviä kasveja eivät saa tilatukea.

2) Hoidetulle viljelemättömälle pellolle maksetaan LFA-tuki, jos kesantoa ja hoidettua viljelemätöntä peltoa

tai hoidettua viljelemätöntä peltoa on enintään 50 % kokonaispinta-alasta ja kokonaispinta-alan loppuosaa viljellään TAVI:n mukaisesti.

3) Luvut kasvinviljelytilan mukaisesti lisätoimenpiteenä peltojen talviaikainen kasvipeitteisyys ja kevennetty muokkaus. Nurmen luvut kotieläintilan mukaisesti lisätoimenpiteenä maitohuoneen pesuvesien käsittely.

4) Kansallinen tuki enintään. Eräillä kasveilla tuen kokonaismäärään liittyviä rajoitteita.

5) LFA:n kansallinen lisäosa maksetaan haettua pienemmältä alalta, jos Suomelle vahvistetut perusalat ylittyvät.

Vuonna 2005 LFA-tuen kansallista lisäosaa leikattiin 6,3 %.

TIIVISTELMÄ

Kotimaiset ja kansainväliset viljamarkkinat elävät jatkuvan muutoksen aikaa. Euroopan unionin laajentuminen ja maailmankaupan vapautuminen vaikuttavat myös Suomen viljamarkkinoiden toimintaan. Viljamarkkinoiden toimintaympäristön muutosten ennakoimiseksi ja niihin valmistautumiseksi tarvitaan yhä tiiviimpää koko viljaketjun yhteistoimintaa. Viljoilla on suuri merkitys koko elintarvikeketjun perustana.

Kansallinen viljastrategia 2006–2015 on syntynyt suomalaisen viljaketjun toiminnan tehostamiseksi. Kansallisen viljastrategian päämääränä/visiona on suomalaisten viljatuotteiden vahvan aseman säilyttäminen kotimaan markkinoilla ja kilpailukyvyyn parantaminen vientimarkkinoilla. Suomessa ei ole vilja-alalla kansainvälisiä suuryrityksiä tai maailmanlaajuisesti tunnettuja tuotemerkkejä, joiden varaan alan menestys voitaisiin rakentaa. Päämäärän saavuttaminen edellyttääkin nykyistä tehokkaampaa, innovatiivisempaa ja kansainvälisempää viljaketjua, jonka eri osat kykenevät tekemään tiivistä ja koko ketjua hyödyttävää yhteistyötä keskenään. Käytettävissä olevien yksityisten ja julkisten resurssien hyötysuhdetta on pystyttävä parantamaan.

Kansallisessa viljastrategiassa esille tulevat suomalaisen viljaketjun menestystekijät ovat:

- Kuluttajien tarpeiden tyydyttäminen kestävällä ja pitkäjänteisellä tavalla.
- Lisääarvon tuottaminen ja viljan laatu- ja ympäristökehittäminen innovatiivisen tuotteistamisen ja tehokkaan markkinoinnin avulla
- Riittävä ja laadukas kotimaisen viljaraaka-aineen tuotanto on välttämätön perusta ja edellytys suomalaisen viljaketjun menestykselle
- Ammattiviljelijöiden motivoiminen hyvän laadun tuottamiseen sopimusviljelyn ehtoja ja laatuhinnoittelua kehittämällä.
- Yhtenäinen ja tehokas viljaketju, jonka kaikki osat toimivat kannattavasti ja markkinalähtöisesti hyvässä vuorovaikutuksessa keskenään; heikkoja lenkkejä ei saa olla
- Maatalouspolitiikan ja toimintaympäristön muutosten ennakointi.
- Viljan monipuolisten käyttömahdollisuuksien kehittäminen ja hyödyntäminen; uudet käyttömuodot, kuten viljan käyttö energiaksi, lisäävät kysyntää ja tasapainottavat viljamarkkinoita

Viljaketjun menestystekijöiden vahvistamiseksi strategiassa asetetaan joukko tavoitteita sekä toimenpiteitä ja kannanottoja, jotka on katsottu tarpeellisiksi tavoitteiden toteuttamiseksi. Konkreettisten käytännön tulosten aikaansaaminen edellyttää, että suomalainen viljaketju on valmis sitoutumaan asetettuihin tavoitteisiin ja toimimaan niiden saavuttamisen puolesta. Kansallisen viljastrategian toteutumisen kannalta erittäin tärkeää on myös se, että asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan jatkuvasti.

Viljan ja öljykasvien hehtaarisadot ovat Suomessa laskeneet viimeisten 15 vuoden aikana, kun muissa EU-maissa sadot ovat kasvaneet. Yksi keskeisimmistä tavoitteista koko ketjun kilpailukyvyyn kannalta on satotason nostaminen 20 prosentilla vuoteen 2015 mennessä. Lajikkeiden biologinen potentiaali tulee pystyä hyödyntämään nykyistä paremmin tehokkaan viljelytekniikan avulla. Tutkimuksella ja kasvinjalostuksella sekä käytännön viljelytoimien tehostamisella on tässä kehityksessä ratkaiseva rooli.

Kansallisen viljastrategian toteuttamiseksi tarvitaan yhteistyöryhmä, jossa kaikki suomalaisen viljaketjun keskeiset toimijat ovat mukana. Yhteistyöryhmän tehtävänä on arvioida säännöllisin välein strategian toteutumista ja viljaketjun toimintaa erilaisten tunnuslukujen ja indikaattoreiden avulla. Vilja-alan yhteistyöryhmä voi myös koordinoita sellaisten toimenpiteiden toteuttamista, joihin tarvitaan koko viljaketjun yhteistä toimintaa.

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2006/10

Viimeisimmät julkaisut:

1/2006	Maaseutuelinkeinoneuvontajärjestöjen valtionapua saavan toiminnan arviointi
ISBN 952-453-249-2
2/2006	Etelä- ja Länsi-Suomen maaseudun kehittämisohjelma ELMA
ISBN 952-453-250-6
2a/2006	Program för utveckling av landsbygden i södra och västra Finland för år 2006
ISBN 952-453-257-3
3/2006	Tavoitteena hyvinvoiva nauta (2003)
ISBN 952-453-242-5
4/2006	Alueelliset metsäohjelmat 2006–2010
Yhteenvedo metsäkeskusten metsäohjelmista
ISBN 952-453-272-7
5/2006	Eläinlääkärit 2006
ISBN 952-453-274-3
6/2006	EU Competences in Forestry Policy
ISBN 952-453-277-8
7/2006	Suomen maaseututyypit 2006
ISBN 952-453-283-2
8/2006	Suomen Leader+ -ohjelman väliarviointi 2005
ISBN 952-453-286-7
9/2006	Tekemällä oppii – EU-osarahoitteiset maaseudun kehittämishankkeet nuorten elinolojen vahvistajina
ISBN 952-453-287-5

VILJA-ALAN YHTEISTYÖRYHMÄ (VYR)
WWW.FINGRAIN.FI